Ludmila Ulitskaia

SONIECIKA

Humanitas

LUDMILA ULIŢKAIA

SONIECIKA

Traducere din rusă de
GABRIELA RUSSO

HUMANITAS
BUCUREŞTI

În 1996, celebrul Premiu Medicis pentru autori străini revine unei prozatoare încă puţin cunoscute în Franţa, LUDMILA ULIŢKAIA (Oulitskaia, cum apare numele ei în revistele literare care comentează evenimentul), iar cartea premiată este *Soniecika.* Evenimentul aduce consacrarea unei voci literare pe deplin formate, a unei autoare care poate intra fără sfială în rândul marilor nume ale literaturii ruse. Născută în 1943 într-o localitate din zona Uralilor, Ludmila Uliţkaia a trăit începând din 1945 la Moscova. Urmează studii de biologie la Universitatea moscovită şi se specializează în genetică. Face parte dintr-un grup de tineri cercetători care, acuzaţi că au scris şi răspândit cărţi-samizdat, sunt concediaţi de la Institutul de Genetică, unde lucrau. Uliţkaia se înscrie la o a doua facultate, urmează de data aceasta ştiinţe sociale, iar după absolvire devine câţiva ani asistentă la Teatrul evreiesc (are, după mamă, ascendenţă evreiască). Debutează în 1983 la o editură specializată în literatură pentru copii, manuscrisele următoare fiindu-i constant refuzate de cenzură, pasămite din motive „estetice”. Scrie proză, teatru, publicistică şi, în prezent, trăieşte la Moscova ca scriitor. Este tradusă în 17 limbi, între care franceza, germana, engleza, italiana, chineza, turca. Mulţi o socotesc cea mai importantă prozatoare din literatura rusă actuală.

OPERE PRINCIPALE:

100 de nasturi, nuvele (1983); *Soniecika,* nuvelă (1992); *Rude sărace,* povestiri (1995); *Medeea şi copiii ei,* roman (1996); O *înmormântare veselă,* roman (1998), *Minciunile femeilor,* roman (2000). În 2001 obţine Smirnov Booker Prize pentru romanul *Călătorie într-al nouălea cer,* recent ecranizat.

Încă din fragedă copilărie, Soniecika obişnuia să se cufunde în lectură. Fratele ei mai mare, Efrem, hâtrul familiei, repeta întruna aceeaşi glumă, răsuflată încă de când fusese rostită prima oară.

— Din cauza cititului ăstuia neîntrerupt, fundul Soniecikăi s-a făcut una cu scaunul, iar nasul i-a ajuns ca o pară.

Din păcate, gluma nu era exagerată: nasul ei semăna într-adevăr cu o pară fără contur precis; dar Soniecika, o lunganănă lată în spate, cu picioare subţiri şi cu fundul descărnat de atâta şezut, mai avea ceva aparte: sânii mari, de femeie, crescuţi înainte de vreme, parcă nelalocul lor, lipiţi pe trupul slab. Avea umerii adunaţi, spatele încovoiat, purta haine lălâi, prea lungi şi prea largi pentru ea, stânjenită parcă de bogăţia inutilă din faţă şi de scândura plată, deprimantă din spate.

Inimoasă, sora ei mai mare, căsătoritănă de mult, spunea ceva binevoitor despre frumuseţea ochilor. Numai că ochii erau dintre cei mai obişnuiţi, nu prea mari, căprui. E adevărat că, lucru rar întâlnit, genele ei dese crescuseră pe trei rânduri, prelungind marginea puţin umflată a pleoapelor, dar nici vorbă să fi fost de o frumuseţe deosebită; erau mai curând un obstacol, fiindcă Soniecika era mioapă şi purta ochelari de la o vârstă fragedă.

Douăzeci de ani bătuţi pe muchie, între şapte şi douăzeci şi şapte de ani, Soniecika citise aproape fără întrerupere. Era cuprinsă de lectură cum eşti cuprins de un leşin care nu ia sfârşit decât o dată cu ultima pagină a cărţii.

Avea un talent neobişnuit pentru citit, ba poate chiar un fel de geniu. Sensibilitatea ei pentru cuvântul tipărit era atât de mare încât personajele inventate stăteau pe acelaşi plan cu oamenii vii, apropiaţi, iar suferinţa senină a Nataşei Rostova la căpătâiul prinţului Andrei aflat pe moarte nu era cu nimic mai puţin autentică pentru ea decât durerea năprasnică a surorii ei care îşi pierduse fetiţa la patru ani dintr-o neatenţie prostească: luându-se cu vorba cu o vecină, n-a văzut când fetiţa grăsuţă, greoaie, cu privire domoală, a alunecat în fântână...

Ce să fi însemnat asta? O totală neînţelegere a jocului aflat la temelia oricărei arte? O uluitoare credulitate de copil? O lipsă de imaginaţie care şterge graniţa dintre ficţiune şi realitate sau, dimpotrivă, o izolare în imaginar până la uitarea de sine, astfel că tot ce rămânea în afara lui îşi pierdea sensul şi conţinutul?...

Lectura, care devenise pentru Soniecika o uşoară formă de nebunie, nu-i dădea pace nici în somn: era ca şi cum şi-ar fi citit visele. Visa romane istorice captivante, ghicea caracterele literelor dintr-o carte după natura acţiunii, simţea în chip bizar paragrafele şi punctele de suspensie. Acest talmeş-balmeş lăuntric legat de pasiunea ei bolnăvicioasă se intensifica în vis, unde avea tot dreptul să joace rolul eroinei sau eroului, trăind la graniţa subţire dintre voinţa palpabilă a autorului, pe care o cunoştea prea bine, şi dorinţa de mişcare, de acţiune, de faptă...

NEP-ul[1] îşi dădea sufletul. Tatăl ei, urmaş al unui fierar dintr-un târguşor din Bielorusia, mecanic înnăscut căruia nu-i lipsea isteţimea practică, îşi închisese ceasornicăria şi, înfrângându-şi aversiunea din naştere pentru producţia de serie a oricărui fleac, se angajase la fabrica de ceasuri, dar îşi răcorea sufletul îndărătnic reparând seară de seară mecanismele unice făurite de mâinile iscusite ale înaintaşilor lui de diferite neamuri.

Mama, care purtase până să moară un coc caraghios sub o basma curată cu buline, cosea pentru vecine pe ascuns, la o maşină Singer, rochii simple de stambă, potrivite cu vremurile asurzitoare şi mizere, a căror spaimă se întrupa pentru ea doar în frica de inspectorul financiar.

Dar Soniecika, făcându-şi lecţiile cu chiu cu vai, evitase în fiecare zi şi în fiecare ceas obligaţia de a trăi pateticii şi stridenţii ani treizeci, şi îşi hrănise sufletul din întinderea nesfârşită a marii literaturi ruse, când coborând în abisurile neliniştitoare ale firii bănuitoare a lui Dostoievski, când plutind pe aleile umbroase ale lui Turgheniev sau prin conacele de provincie scăldate în iubirea generoasă şi lipsită de scrupule a unui Leskov, pe care nu se ştie de ce îl socotea de mâna a doua.

Terminase şcoala de bibliotecari şi începuse să lucreze în depozitul din subsolul unei biblioteci vechi; era unul din acei rari oameni fericiţi care la sfârşitul zilei de muncă părăsesc subsolul

---

1 NEP - Novaia Ekonomiceskaia Politica (Noua Politică Economică), direcţie mai liberală inaugurată de Lenin în economia URSS, în anul 1921, pentru a evita falimentul sistemului; suspendată de Stalin în 1928. *(N.t.)*

prăfuit şi înăbuşitor cu regretul uşor că li s-a întrerupt plăcerea, fiindcă nu apuca să se sature nici de şirurile fişelor din cartotecă, nici de formularele albicioase cu cereri de carte care-i soseau de sus, din sala de lectură, nici de greutatea tomurilor care ajungeau jos, în mâinile ei osoase.

Mulţi ani de zile crezuse că scrisul e un simplu ritual: pe mediocrul Pavlov, pe Pausanias şi pe Palamas îi socotise de valoare egală într-un sens – anume fiindcă în dicţionarul enciclopedic erau aşezaţi pe aceeaşi pagină. O dată cu trecerea anilor învăţase singură să deosebească în oceanul imens de cărţi valurile mari de cele mici, iar pe cele mici de spuma de la mal care ocupa aproape fără excepţie rafturile austere din sectorul cu literatură contemporană.

Făcându-şi datoria cu o dăruire de călugăriţă vreme de câţiva ani, la îndemnul şefei, cititoare la fel de împătimită ca şi ea, Soniecika s-a lăsat convinsă şi a hotărât să se înscrie la universitate, la secţia de filologie rusă. A început să înveţe după o programă enormă şi stupidă şi era cât pe ce să-şi dea examenele, când deodată totul s-a năruit, totul s-a schimbat într-o clipă: izbucnise războiul.

Se prea poate ca războiul să fi fost primul eveniment din tinereţea ei care a scos-o din ceaţa lecturii perpetue în care trăia. Împreună cu tatăl ei, angajat pe atunci într-un atelier de sculărie, fu evacuată la Sverdlovsk, unde în scurt timp se pomeni în unicul loc sigur – în bibliotecă, la subsol...

Nu e limpede dacă la mijloc era o tradiţie cu rădăcini adânci în patria noastră – să adăposteşti neapărat preţioasele roade ale spiritului ca şi pe ale pământului într-o pivniţă rece – sau era un vaccin pentru viitorul deceniu din viaţa Soniecikăi pe care urma să-l petreacă tocmai cu un om din subterană, viitorul ei soţ, care se ivise în acest prim an disperat al evacuării...

Robert Viktorovici a venit la bibliotecă în ziua în care Soniecika împărţea cărţile, înlocuind-o pe şefa ei bolnavă. Era mic de statură, slab, ascuţit, cu părul aproape cărunt, şi nu i-ar fi atras deloc atenţia Soniei dacă n-ar fi întrebat-o unde se află catalogul cărţilor în limba franceză. Cărţi franţuzeşti erau, dar catalogul se rătăcise fiindcă era nefolosit. La ora aceea târzie, înainte de închidere, nu erau vizitatori, şi Soniecika îl conduse pe cititorul ciudat în hruba ei, departe, în colţul vest-european.

El rămase multă vreme uluit în faţa raftului, cu capul într-o

parte, cu chipul înfometat şi uimit al copilului care a văzut o tavă cu prăjituri. Soniecika stătea în spatele lui, cu o jumătate de cap mai înaltă decât el, încremenită de emoţia ce-o cuprinsese şi pe ea.

Atunci se întoarse brusc către ea, îi sărută mâna osoasă şi, cu o voce gravă, plină de inflexiuni ca lumina lămpii albastre din vremea răcelilor copilăriei, spuse:

— Uluitor... Ce bogăţie... Montaigne... Pascal... şi fără să-i dea drumul la mână, adăugă cu un oftat: şi încă în ediţii Elzevir...

— Avem nouă ediţii Elzevir, îi arătă cu mândrie Soniecika, emoţionată, cu lecţia de bibliologie ştiută pe de rost, iar el o privi ciudat, o privire de jos în sus de parcă ar fi fost de sus în jos, zâmbi cu buzele lui subţiri, îşi dezveli dinţii ştirbi, se opri de parcă ar fi avut de gând să spună ceva important, apoi, răzgândindu-se, spuse altceva:

— Îmi faceţi, vă rog, o fişă de lectură, sau cum o numiţi dumneavoastră?

Sonia îşi trase mâna uitată între palmele lui uscate şi o porniră în sus, pe scara rece care fura şi picul de căldură al fiecărui picior ce o atingea... Aici, în odăiţa strâmtă din casa veche de negustor, îi scrise cu mâna ei pentru întâia oară numele de familie, complet necunoscut până atunci, care peste doar două săptămâni avea să devină propriul ei nume. Dar deocamdată ea scria literele stângace cu un creion chimic care se răsucea mărunt în mănuşile de lână cârpite, el se uita la fruntea ei senină şi zâmbea în sinea lui de asemănarea ei caraghioasă cu o cămilă tânără, animal răbdător şi blând, gândindu-se: „Până şi culorile: negru, pământ de Siena trist şi roz palid cald...”

Sonia termină de scris şi-şi potrivi cu arătătorul ochelarii căzuţi. Se uita binevoitoare, absentă, în aşteptare: nu-i dictase adresa.

El se afla în mare încurcătură, având sentimentul puternic al unei apropiate împliniri a destinului, ce-l luase prin surprindere ca o ploaie torenţială din înaltul cerului senin: înţelese că în faţa lui se afla chiar soţia sa.

Împlinise în ajun patruzeci şi şapte de ani. Era omul unei legende; numai că legenda asta – datorată întoarcerii lui neaşteptate şi, după cum credeau prietenii, fără motiv, din

Franţa, la începutul anilor treizeci – s-a dovedit a nu avea nimic de-a face cu el; trecuse doar din gură-n gură prin galeriile pustii din Parisul ocupat, o dată cu tablourile lui stranii, hulite, uitate şi în cele din urmă readuse la viaţă şi glorificate postum. El nu ştia însă nimic din toate astea. În cunoscuta pufoaică neagră, cu un prosop cenuşiu în jurul gâtului său cu mărul lui Adam proeminent, cel mai fericit dintre năpăstuiţi – care ispăşea al cincilea an de pedeapsă şi lucra acum consemnat în administraţia unei fabrici, ca pictor – stătea în faţa fetei neîndemânatice şi zâmbea, înţelegând că în viaţa lui plină de meandre are loc o nouă trădare; trădase credinţa strămoşilor, speranţa părinţilor, încrederea dascălului, ştiinţa şi rupsese brusc şi definitiv legăturile de prietenie îndată ce-şi simţise libertatea încătuşată... De data asta însă trăda legământul ferm al celibatului din anii succesului prematur şi amăgitor, care de altfel nu avea nicio legătură cu jurământul de castitate.

Iubea femeile, era chiar afemeiat, şi se adăpase din plin la izvorul acesta nesecat; dar se ferise vigilent de dependenţă, temându-se să nu devină el însuşi hrană pentru stihia femeiască, generoasă în mod paradoxal cu cei ce iau, dar sălbatic de nemiloasă cu cei ce dau.

Dar inima netulburată a Soniecikăi, învelită în coconul miilor de tomuri citite, legănată de murmurul învăluit în fum al miturilor greceşti, de sunetele de flaut pătrunzătoare şi hipnotice ale Evului Mediu, de tristeţea plină de ceaţă şi de vânt a lui Ibsen, de povara amănuntelor lui Balzac, de muzica astrală a lui Dante, de cântecul subţire de sirenă al lui Rilke şi Novalis, copleşită de deznădejdea îndreptată moralizator către inima cerului de marii ruşi – sufletul senin al Soniecikăi, deci, nu înţelegea că venise clipa cea mare; gândul ei era numai să nu greşească dând unui cititor cărţile pe care nu avea dreptul să le elibereze decât pentru sala de lectură...

— Adresa, ceru cu blândeţe Soniecika.

— Vedeţi dumneavoastră, eu sunt detaşat. Locuiesc la fabrică, explică ciudatul cititor.

— Atunci daţi-mi buletinul de identitate, viza de la miliţie, ceru Soniecika.

El scormoni într-un buzunar adânc şi scoase o adeverinţă mototolită. Soniecika se uită lung prin ochelari, apoi dădu din cap.

— Nu, nu pot. Sunteţi din altă regiune...

Cybela[2] îi rânji scoţându-şi limba roşie. I se păru că totul s-a sfârşit. Băgă adeverinţa în adâncul buzunarului.

— Facem aşa: le iau pe fişa mea, iar dumneavoastră îmi aduceţi cărţile înainte de plecare, spuse cu glas vinovat Soniecika.

Iar el înţelese că totul e în regulă.

— Numai, vă rog, cu multă grijă, ceru ea cu blândeţe şi împachetă cele trei volumaşe de format mic într-un ziar mototolit.

El îi mulţumi sec şi plecă.

În timp ce Robert Viktorovici se gândea la metodele folosite pentru a lega o cunoştinţă şi la dificultăţile de a face curte unei fete, Soniecika îşi încheie liniştită lunga zi de muncă şi se pregăti să plece acasă. Nu mai era deloc îngrijorată de restituirea celor trei cărţi preţioase pe care le dăduse cu atâta uşurinţă unui necunoscut. Toate gândurile îi erau la drumul spre casă prin oraşul rece şi cufundat în întuneric.

*

Ochii aceia aparte ai femeilor, care asemenea celui de-al treilea ochi, mistic, li se deschid foarte devreme fetelor, nu erau la Sonia închişi de tot, dar nici mai mult decât mijiţi.

În adolescenţă, la paisprezece ani, simţindu-se parcă obligată să asculte de străvechiul program al speciei potrivit căruia de mii de ani fecioarele se măritau la o vârstă fragedă, se îndrăgostise de colegul ei de clasă, simpaticul şi cârnul Vitka Starostin. Iubirea se manifestase numai printr-o dorinţă nestăpânită de a se uita la el, şi privirea ei iscoditoare fu în curând remarcată nu doar de posesorul mutrişoarei de păpuşă, ci şi de ceilalţi colegi de clasă care descoperiseră această atracţie interesantă încă înainte ca Sonia să-şi dea seama de ea.

Se străduia să se abţină şi încerca întruna să găsească o altă ţintă privirii sale – dreptunghiul tablei, al caietelor, al ferestrei prăfuite –, dar privirea i se întorcea singură, cu încăpăţânarea unui ac de busolă, către ceafa blondă, căutând mereu întâlnirea cu ochii albaştri, reci şi ispititori. .. Până şi Zoia,

2 Zeiţă a Fecundităţii din Asia Mică al cărei cult, adoptat de greco-romani, a dat naştere unor ceremonii orgiastice. *(N.t.)*

inimoasa ei prietenă, îi şoptise să nu se mai holbeze. Dar Soniecika nu putea controla nimic. Ochiul căuta cu nesaţ capul blond.

Totul luă sfârşit cât se poate de cumplit şi vrednic de ţinut minte. Brutalul Oneghin, sătul de privirile îndrăgostite, îi dădu tăcutei sale admiratoare o întâlnire pe o alee din parc şi-i arse două palme nu atât dureroase, cât groaznic de înjositoare, în hohotele aprobatoare ale celor patru colegi de clasă ascunşi în tufişuri, tineri spioni care ar fi trebuit mustraţi pentru grosolănie dacă n-ar fi urmat să moară până la unul, în prima iarnă a războiului ce avea să vină.

Lecţia cavalerului de treisprezece ani fusese totuşi atât de convingătoare încât fata se îmbolnăvi. Zăcu la pat cu febră mare două săptămâni. Fireşte, flacăra iubirii s-a stins în chipul cel mai clasic. Când, înzdrăvenindu-se, a revenit la şcoală aşteptându-se la o nouă jignire, aventura ei tragicomică a fost total umbrită de sinuciderea Ninei Borisova, o mândreţe de fată, care se spânzurase în clasă seara, la sfârşitul orelor.

În ce-l priveşte pe eroul fără suflet Vitka Starostin, din fericire pentru Sonia, el s-a mutat până la urmă cu părinţii în alt oraş, iar Soniecika a rămas cu conştiinţa amară că biografia ei de femeie a luat sfârşit în mod irevocabil, scutind-o pentru tot restul vieţii de strădania de a plăcea, de a cuceri, de a fermeca. Faţă de fetele de aceeaşi vârstă răsfăţate de soartă, ea n-a simţit nici invidia care roade, nici supărarea care sleieşte sufletul, ci s-a întors la patima ei ameţitoare, lectura.

...Robert Viktorovici se întoarse peste două zile; Soniecika însă nu mai lucra la împărţirea cărţilor. O chemă. Ea urcă din subsol, apărând încetul cu încetul din hruba întunecoasă, îl recunoscu după o privire lungă şi mioapă, apoi îi făcu semn din cap ca unei vechi cunoştinţe.

— Vă rog să luaţi loc, trase el scaunul mai aproape.

În mica sală de lectură erau câţiva cititori îmbrăcaţi călduros. Era frig, abia se făcuse focul.

Soniecika se aşeză pe marginea scaunului. Căciula ruptă era pusă pe un colţ de masă, lângă un sul pe care bărbatul îl desfăcea fără grabă şi cu multă grijă.

— Deunăzi am uitat să vă întreb, rosti el cu glas luminos, şi Soniecika zâmbi la frumosul cuvânt „deunăzi”, ieşit de mult din uz. Am uitat să vă întreb cum vă numiţi. Spuneţi-mi vă rog.

— Sonia, răspunse ea scurt uitându-se întruna cum desface sulul.

— Soniecika... Bine, făcu el ca şi cum ar fi aprobat.

Sulul fu în sfârşit desfăcut, şi Sonia văzu un portret de femeie desenat pe o hârtie grosolană cu o culoare sepia de un cafeniu tandru. Portretul era minunat şi chipul femeii, distins, delicat, parcă din alte vremuri. Era chipul ei, al Soniecikăi. Trase puţin aer în piept – se răspândise o boare îngheţată de mare.

— E darul meu de nuntă, spuse el. De fapt, eu am venit să vă cer în căsătorie.

Se uită la ea întrebător.

Şi atunci Soniecika îl examină pentru prima dată: sprâncene drepte, nas delicat, gură subţire cu buze drepte, tăieturi adânci, verticale în lungul obrajilor şi ochi spălăciţi, inteligenţi şi posomorâţi...

Buzele ei tresăriră. Coborî ochii tăcută. Ar fi vrut să-i mai privească o dată chipul atât de expresiv şi de atrăgător, dar simţi umbra lui Vitka Starostin, pentru o clipă, în spate şi, pironind cu privirea liniile uşoare, întortocheate ale desenului, care încetase brusc să reprezinte un chip de femeie şi cu atât mai mult propriul ei chip, rosti cu glas abia auzit, dar rece şi distant:

— Ce înseamnă asta, e o glumă?

Atunci lui Robert Viktorovici i se făcu frică. De multă vreme nu-şi mai făurise niciun fel de planuri: soarta îl aruncase într-un loc atât de sumbru, aproape în infern, setea lui animalică de viaţă aproape se istovise, iar să-şi petreacă amurgul vieţii în aceeaşi lume din care venise nu-l atrăgea mai deloc; şi iată că acum avea înaintea ochilor o femeie al cărei suflet răspândea o lumină adevărată, în care presimţea nevasta în stare să ţină în mâinile ei firave viaţa lui distrusă, vlăguită, şi mai simţea că va fi o povară uşoară pentru umerii lui neobişnuiţi cu grijile familiei, pentru bărbatul laş care fugea de îndatoririle unui tată de familie... Dar cum de nu se gândise... cum de nu i-a trecut prin minte mai devreme... poate că-i aparţine altuia, vreunui tânăr locotenent sau vreunui inginer cu pulover cârpit?

Cybela îl stârni din nou cu limba ei ascuţită şi roşie, iar suita ei veselă de femei desfrânate, înspăimântătoare, dar toate bine cunoscute lui, se strâmba prin luciri de flacără.

Izbucni într-un râs forţat şi răguşit, împinse către ea foaia

de hârtie şi spuse:

— N-am glumit. Pur şi simplu nu mi-a trecut prin cap că aţi fi măritată.

Se ridică şi-şi luă căciula caraghioasă.

— Iertaţi-mă.

Se înclină după moda veche a ofiţerilor, lăsându-şi brusc în jos capul cu părul tuns scurt, şi porni spre ieşire. Şi atunci Soniecika strigă în urma lui:

— Staţi, nu plecaţi! Nu! Nu! Nu sunt măritată!

Un bătrân care stătea la o măsuţă de lectură cu o colecţie de ziare se uită cu reproş în direcţia ei. Robert Viktorovici se întoarse, zâmbi cu buzele lui subţiri şi, din dezorientarea de adineauri, când bănuia că femeia îi scapă printre degete, trecu la alta, mai adâncă: habar n-avea ce trebuie să spună şi să facă acum.

*

De unde or mai fi avut tăria Robert Viktorovici, sleit de puteri, şi Soniecika, plăpândă din fire, să facă în aşa fel încât, în pustiul şi mizeria vieţii lor de evacuaţi, în sărăcia lucie, în starea lor de deprimare, printre lozincile înflăcărate care abia reuşeau să acopere grozăvia primei ierni de război, să clădească o viaţă nouă, retrasă şi solitară, ca într-un turn de fildeş, în care totuşi încăpea, fără a omite nici cel mai neînsemnat amănunt, tot trecutul lor diferit: viaţa frântă a lui Robert Viktorovici, aidoma mişcării rătăcite a fluturelui de noapte cu viraje fulgerătoare şi exuberante de la iudaism la matematică şi în cele din urmă la îndeletnicirea cea mai importantă din viaţa lui, mâzgăleala prostească dar atrăgătoare, cum singur îşi apreciase meseria, şi viaţa Soniecikăi, hrănită cu născocirile altora din cărţi mincinoase şi captivante.

Totodată, Soniecika introduse în traiul lor comun o anume lipsă de experienţă sublimă şi o acceptare fără rezerve, plină de veneraţie, pentru temele importante, înălţătoare, neînţelese pe de-a întregul, pe care Robert Viktorovici le revărsa asupra ei, el însuşi minunându-se neîncetat de cum i se înnoia şi se schimba înţelesul trecutului după conversaţiile lor nocturne nesfârşite. De parcă ar fi găsit piatra filosofală, discuţiile nocturne cu soţia se dovedeau un mecanism miraculos de curăţare a trecutului...

Din câte îşi amintea Robert Viktorovici, din cei cinci ani de lagăr, primii doi fuseseră neobişnuit de grei, pe urmă s-a codit ce s-a codit şi s-a dat cumva pe brazdă, a început să le facă portrete nevestelor de comandanţi, la ordin, copii după alte copii... Chiar şi originalele erau mizerabile probe de artă de doi bani, şi executându-le avea obiceiul să se amuze folosind un procedeu formal oarecare, de pildă desenând cu mâna stângă. Descoperise printre altele că perceperea culorilor se modifică în funcţie de folosirea temporară a mâinii stângi...

Cât priveşte structura sufletească, Robert Viktorovici avea o fire de ascet, ştia întotdeauna să se mulţumească cu puţin, dar, lipsit ani de-a rândul de ceea ce el însuşi socotea indispensabil – pastă de dinţi, o lamă bună şi apă fierbinte pentru ras, batistă şi hârtie igienică –, se bucura acum de orice flecuşteţ: de fiecare nouă zi luminată de prezenţa nevestei sale Sonia, de libertatea limitată a omului care printr-o minune este eliberat din lagăr şi obligat să se prezinte la postul local de miliţie numai o dată pe săptămână...

Trăiau mai bine decât mulţi alţii. Pictorului îi fusese repartizată la subsolul administraţiei fabricii o cameră fără ferestre lângă sala cazanelor. Era cald. Nu stingeau lumina aproape niciodată. Fochistul le fierbea cartofii aduşi de tatăl Soniecikăi care, cu meseria lui sigură, reuşea să procure alimente în plus.

Odată, Sonia spuse visătoare, cu un ton uşor patetic care nu i se prea potrivea:

— Uite, ai să vezi, o să învingem, războiul se va sfârşi, şi atunci o să începem o viaţă nespus de fericită...

Soţul i-o tăie sec şi amar:

— Nu te mai amăgi. Noi trăim minunat – acum. Cât despre victorie... Tu şi cu mine o să ieşim întotdeauna în pierdere, oricare dintre căpcăuni ar învinge.

Şi încheie posomorât, cu o frază ciudată:

— De la profesorul meu am învăţat să nu devin nici verde, nici albastru, nici *parmularius,* nici *scutarius...*

— Cum adică? întrebă Sonia alarmată.

— N-o spun eu. O spune Marc Aureliu. Albastrul şi verdele erau culorile echipelor de gladiatori din arenă. Am vrut să spun că niciodată nu m-a interesat al cui cal ajunge primul. Pentru noi ăsta nu-i un lucru important. Oricare ar fi învingătorul, omul va

pieri, viaţa lui personală va fi distrusă. Dormi, Sonia.

Îşi înfăşură capul cu prosopul – după ciudatul obicei căpătat în lagăr – şi adormi într-o clipă. Soniecika stătu culcată mult timp în întuneric, suferind din cauza vorbelor lui spuse cu jumătate de gură şi alungând o bănuială mai cumplită decât neînţelegerea: bărbatul ei era înzestrat cu o ştiinţă atât de periculoasă încât era mai bine să nu se amestece în treburile astea – aşa că îşi îndreptă neliniştită gândul în altă parte, către locul întunecos şi delicat aflat mai jos de pântec, încercând să-şi închipuie cum degeţele de mărimea unui sfert de chibrit se plimbă uşor, în acelaşi întuneric care o învăluia acum şi pe ea, pe peretele moale al primului adăpost, şi zâmbi.

Darul Soniecikăi de a percepe viaţa din cărţi în culori pline de însufleţire îşi pierdu însă strălucirea, amorţi cumva, şi se pomeni dintr-o dată că un eveniment neînsemnat, fără legătură cu paginile citite – prinderea unui şoarece într-o cursă rudimentară, o creangă uscată şi moartă înfrunzită într-un pahar, un pumn de ceai procurat din întâmplare de Robert Viktorovici –, este mai important şi mai semnificativ pentru ea decât prima iubire sau decât moartea unui străin, şi chiar mai important decât coborârea în infern, în acel punct ultim al literaturii în care gusturile tinerilor însurăţei se potriveau perfect.

Încă din a doua săptămână a căsătoriei lor pripite, Sonia află de la soţul ei ceva îngrozitor: că literatura rusă îi e complet indiferentă, că o găseşte găunoasă, tendenţioasă şi insuportabil de moralizatoare. Singurul pe care îl admitea fără tragere de inimă era Puşkin... S-a încins o discuţie în care Robert Viktorovici a combătut înflăcărarea Soniecikăi cu argumente reci şi sobre pe care ea nu le-a priceput pe de-a întregul, iar conferinţa în familie s-a terminat cu lacrimi amare şi cu îmbrăţişări duioase.

Dis-de-dimineaţă, la ceasul când ziua se-ngână cu noaptea, Robert Viktorovici, încăpăţânat cum era şi vrând întotdeauna să aibă ultimul cuvânt, apucă să-i mai spună nevestei adormite:

— Ce năpastă! Mare năpastă toate celebrităţile astea, de la Gamaliel la Marx... şi toţi ai tăi... Gorki, găunos de tot, Ehrenburg speriat de moarte... Apollinaire găunos şi el...

Auzind Apollinaire, Soniecika tresări şi se deşteptă de-a binelea:

— Ştiai şi de Apollinaire?

— L-am şi cunoscut, răspunse el fără chef. În timpul celuilalt război... Două luni am împărţit casa cu el. Pe urmă m-au dus în Belgia, aproape de Ypres. Ştii care?

— Da, iperita, îmi aduc aminte, bâigui Soniecika entuziasmată de biografia lui inepuizabilă.

— Ei, slavă Domnului!... Am nimerit tocmai la atacul cu gaze. Dar eram pe partea cealaltă a colinei, ferită de vânt, de aia nu m-am intoxicat. Sunt un om norocos... fericit... şi ca să se convingă încă o dată că şansa care îl răsfaţă este excepţională îşi vârî mâna pe sub umerii Soniei.

Despre literatura rusă nu mai vorbiră niciodată.

*

Cu o lună înainte de naşterea copilului, termenul misiunii cu durată nedeterminată, pe care Robert Viktorovici o lungise până nu s-a mai putut, expiră totuşi, şi el primi ordin scris să se întoarcă urgent în satul başkir Davlekanovo, unde trebuia să-şi târască surghiunul cu nădejdea într-un viitor care Soniecikăi încă i se înfăţişa minunat, dar în privinţa căruia Robert Viktorovici avea mari îndoieli.

Şi tatăl, şi mama Soniei, care se îmbolnăvise grav de plămâni, o sfătuiră să rămână în oraş măcar până când naşte, dar Soniecika era ferm hotărâtă să-şi urmeze soţul, şi nici Robert Viktorovici n-a vrut să se despartă de soţie. Tocmai în legătură cu asta bătrânului ceasornicar i se strecură o umbră de nemulţumire faţă de ginere. Fiindcă la vremea aceea îşi pierduse şi fiul şi celălalt ginere, se apropiase mult şi cu smerenie de Robert Viktorovici: se dovedea, în lumea întoarsă pe dos de acum, că deosebirea de nivel social dintre ei nu era deloc neimportantă, ci dimpotrivă, că scotea la iveală pretinsele avantaje ale intelectualului faţă de proletar. Cât priveşte toate celelalte lucruri, partea de sub apă a aisbergului cultural era una şi aceeaşi pentru amândoi...

Familia o pregăti pe Sonia o zi şi o noapte – atât cât i se acordase şi lui Robert Viktorovici ca să-şi isprăvească treburile. Vărsând lacrimi amare, mama cusu iute scutecele, tivi delicat cu un ac subţire, păstrat cu sfinţenie, pieptăraşele croite dintr-o cămaşă a ei veche. Sora mai mare a Soniei, care nu de mult îşi pierduse soţul pe front, împleti, cu privirea pierdută în gol,

şosetuţe mici din lână roşie. Tatăl, care procurase un pud de mei, îl turna în săculeţe mici şi îi tot arunca priviri bănuitoare Soniei care, deşi era în luna a noua, slăbise atât de tare în ultima vreme încât nici măcar nasturii de la fustă nu şi-i mutase, iar sarcina i se ghicea mai degrabă după faţa umflată şi după buzele îngroşate decât după talia modificată.

— Fetiţă, o să fie fetiţă, spuse mama încetişor. Fetele, ele sorb întotdeauna frumuseţea mamei...

Sora Soniei dăduse din cap absentă, iar Sonia zâmbise buimăcită repetând întruna în sinea ei: „Doamne, dacă s-ar putea, o fetiţă... dacă s-ar putea, blonduţă...”

*

În timpul nopţii, o cunoştinţă de la căile ferate îi îmbarcă într-o garnitură de tren cu trei vagoane, staţionată la un kilometru şi jumătate de gară, într-un vagon ale cărui urme de eleganţă se mai vedeau doar în lambriurile de lemn de esenţă nobilă. În rest, canapelele moi şi măsuţele rabatabile fuseseră de mult distruse şi luxul înlocuit cu bănci de scândură.

De la Sverdlovsk până la Ufa merseră mai mult de o zi şi jumătate în vagonul ticsit şi tot drumul Robert Viktorovici îşi aduse nu se ştie de ce aminte de călătoria bezmetică făcută în tinereţea lui la Barcelona, unde prin anul o mie nouă sute douăzeci şi trei sau douăzeci şi patru se aventurase, cu prima sumă mai consistentă de bani obţinută, ca să-l cunoască pe Gaudí.

Soniecika dormi încrezătoare aproape tot drumul, sprijinindu-şi picioarele în pătura pufoasă făcută boccea şi proptindu-şi umărul în pieptul slab al soţului, în timp ce lui îi tot veneau în minte strada cotită care urca spre hotel, havuzul mititel, rotund, în stil naiv, din faţa ferestrei, chipul oacheş cu nări puternic desenate al prostituatei neobişnuit de frumoase cu care chefuise negustoreşte toată săptămâna petrecută la Barcelona. Scormoni în amintire şi descoperi fără efort mici detalii clare ca lumina zilei: mutra chelnerului de la restaurantul hotelului care semăna perfect cu o bufniţă, minunaţii pantofi împletiţi din piele de viţel cumpăraţi de la magazinul cu firma uriaşă albastră „Homer” şi până şi numele fetişcanei barceloneze – Concetta! Era italiancă, străină, originară din

Abruzzi... Cât despre Gaudí, nu-i plăcuse deloc... Vedea şi acum, după un sfert de veac, în faţa ochilor, până în cele mai mici amănunte, clădirile stranii, cu desăvârşire vegetale, toate scornite şi neverosimile...

Soniecika strănută, se trezi pe jumătate, bolborosi ceva. El îi strânse la piept mâna inertă, reveni la împrejurimile Ufei, la Başkiria sălbatică şi zâmbi, dând nedumerit din capul cărunt: „Am fost eu oare acolo? Dar acum, sunt aici? Nu, la drept vorbind nimic nu e real....”

*

Casa de naşteri unde Robert Viktorovici o aduse pe Sonia când primele semne arătară că îi vine sorocul, se afla la capătul satului întins, într-un loc despădurit, bătătorit, neted ca-n palmă. Clădirea însăşi era din chirpici, sărăcăcioasă, cu ferestre mici, întunecate.

Unicul medic era un bărbat blond nu prea tânăr, care se înroşea uşor, cu o piele albă, fină – pan Juvalski, refugiat din Polonia, până nu de mult doctor la modă în Varşovia, om de lume şi amator de vinuri bune. Stătea la fereastră, cu spatele la vizitatori, strălucind în halatul lui alb-albăstrui, culoare stridentă dar liniştitoare, îşi muşca vârfurile mustăţilor blonde şi îşi ştergea lentilele ochelarilor mari cu un petic din piele de antilopă. Aici, la fereastra asta, venea de câteva ori pe zi, privea pământul amorf cu smocuri murdare de iarbă, ce luase locul aleii drepte cu numele Ierusalim pe care dădeau ferestrele clinicii lui varşoviene, şi îşi usca ochii înlăcrimaţi cu o batistă englezească roşie cu pătrăţele verzi, ultima din cele care-i rămăseseră ...

Chiar adineauri examinase o başkiră între două vârste venită călare patruzeci de verste, îi strigase infirmierei: „Spal-o pe doamna!”, iar acum stătea în picioare, stăpânindu-şi tremurul involuntar de revoltă şi amintindu-şi cu nostalgie de pacientele sale îmbrăcate în mătăsuri, de mirosul dulceag de lapte al părţilor lor intime îngrijite pe bani grei.

Se întoarse simţind prezenţa cuiva în spatele lui şi descoperi pe bancă o femeie tânără, voluminoasă, într-un palton ponosit, şi un bărbat cărunt cu o faţă ascuţită, într-o scurtă peticită.

— Îndrăznesc să vă deranjez domnule doctor, i se adresă bărbatul, şi pan Juvalski, simţind de la primele cuvinte că aparţin aceleiaşi caste, intelectualitatea europeană călcată în picioare, se îndreptă să-l întâmpine cu un zâmbet de recunoaştere.

— Vă rog... Poftiţi. Sunteţi cu soţia? rosti pe jumătate mirat pan Juvalski, remarcând diferenţa mare de vârstă dintre ei, care lăsa să se bănuiască şi altfel de raporturi între oameni aparent destul de nepotriviţi. Arătă spre perdeaua care despărţea cabinetul lui minuscul.

Cincisprezece minute mai târziu, o examinase pe Soniecika, confirmase apropierea naşterii, dar îi spusese că trebuie să mai aibă răbdare până pe la ora zece dacă totul va decurge bine şi la timp.

Au instalat-o pe Soniecika într-un pat acoperit cu o muşama rece, scorojită, pan Juvalski o bătu pe burtă cu un gest mai degrabă de veterinar şi se duse la başkiră care, după cum s-au lămurit lucrurile, născuse un copil mort cu trei zile înainte, pe urmă totul fusese bine, dar acum începuse să fie rău.

Peste două ore şi jumătate doctorul, cu lacrimile curgându-i pe obrajii proaspăt raşi, ieşi în pridvor, unde Robert Viktorovici stătea nemişcat şi posomorât, şi îi şopti hohotind tragic la ureche:

— Ar trebui să fiu împuşcat. N-am dreptul să operez în asemenea condiţii. Nu am de nici unele, nu exagerez, nimic. Dar nu pot să n-o operez. Peste douăzeci şi patru de ore moare de septicemie!

— Ce s-a întâmplat? întrebă Robert Viktorovici încremenit la gândul că Soniecika e pe moarte.

— Ah, Dumnezeule! Iertaţi-mă! Cu soţia dumneavoastră totul e-n regulă, au început durerile, eu vorbeam despre nenorocita aia de başkiră...

Robert Viktorovici strânse din buze şi înjură de mamă în sinea lui: nu putea suferi bărbaţii nervoşi, gata în fiecare clipă să-şi reverse emoţiile; îşi muşcă buzele şi se uită într-o parte.

Fetiţa mică, de două kilograme, pe care Sonia o născu în cele cincisprezece minute cât pan Juvalski se luase cu vorba în pridvor, era blondă şi cu faţa prelungă, exact aşa cum şi-o închipuise.

*

În existenţa Soniecikăi totul se schimbă atât de mult şi de profund, încât părea că viaţa dinainte o părăsise şi luase cu ea substanţa cărţilor atât de dragi ei, punând în loc povara de neimaginat a traiului fără căpătâi, a sărăciei, a frigului şi a grijilor zilnice în privinţa Taniei şi a lui Robert Viktorovici, care se îmbolnăveau pe rând.

Familia n-ar fi supravieţuit fără ajutorul permanent din partea tatălui care izbutea să facă rost şi să le trimită toate cele necesare traiului. La nenumăratele încercări ale părinţilor de a o convinge să se mute cu copilul la Sverdlovsk în vremurile astea cumplit de grele, Sonia o ţinea una şi bună: noi trebuie să fim împreună cu Robert Viktorovici.

După o vară ploioasă, asemeni unei toamne nesfârşite, veni brusc iarna aspră. În căsuţa şubredă din chirpici umed îşi aminteau de camera din subsolul fabricii ca de-o tropicală grădină a raiului.

Grija principală era să aibă cu ce să se încălzească. Şcoala de mecanici de combină unde Robert Viktorovici era contabil îi dădea din când în când un cal cu care, încă de la începutul toamnei, se ducea adesea în stepă ca să taie nişte ierburi înalte, uscate, asemănătoare stufului, al căror nume nici măcar nu-l cunoştea. O căruţă plină cu vârf ajungea pentru două zile, asta o ştia din experienţa iernii petrecute în sat înainte de plecarea la Sverdlovsk.

Presa iarba cu mâna lui în brichete şi umplea până la refuz şopronul cu ele. Smulsese o parte din duşumeaua pe care o aşezase singur negândindu-se la vremea aceea că o să aibă nevoie de un colţ unde să păstreze cartofii. Scosese pământul din beci, uscase locul şi îl consolidase cu scânduri furate. Construise un closet, şi vecinul lui, bătrânul Raghimov, dăduse din cap şi îl luase în zeflemea: prin părţile astea scândurile de lemn cu o gaură la mijloc erau socotite un lux de prisos şi de când lumea se mulţumiseră cu locul de lângă casă pe care-l numeau „în bătaia vântului”…

Era rezistent şi vânjos, şi oboseala fizică îl uşura de repulsia chinuitoare pricinuită de calculele fără rost cu cifre false, de centralizatoarele cu date mincinoase şi de actele fictive în care erau trecute la pierderi, de-a valma: combustibilul prăduit, piesele de schimb furate şi legumele din gospodăria anexă

vândute la piaţă de-un şmecher de grădinar vesel şi obraznic, cu o mână dreaptă schiloadă, care se credea mai cu moţ.

În schimb, în fiecare seară deschidea uşa casei şi la lumina vie a flăcării de la lampa cu gaz, în norul de fum care pâlpâia din când în când, o vedea pe Sonia şezând pe unicul scaun transformat de el în fotoliu, şi-i vedea vârful ţuguiat al sânului ca o pernă, de care parcă era lipit căpşorul copilului, cu pufuşor cânepiu şi ciufulit, ca o minge de tenis. Şi totul se legăna şi pâlpâia liniştit: undele de lumină inegale, valurile invizibile de lapte cald, şi un fel de curenţi nevăzuţi care-l ţintuiau locului de uita să închidă uşa. „Uşa!” şoptea ea prelung, întâmpinându-şi soţul, toată numai zâmbet; şi, aşezând fetiţa de-a curmezişul singurului lor pat, trăgea oala cu mâncare de sub capul patului şi o aşeza în mijlocul mesei goale. În zilele bune era o ciorbă groasă din carne de cal, cu cartofi şi cu nişte zarzavat şi mei trimis de tată.

Şi se trezea Soniecika în zori de foiala măruntă a fetiţei, şi o strângea la piept, simţind cu spinarea adormită prezenţa bărbatului. Îşi desfăcea bluza fără să deschidă ochii, îşi scotea sânul, întărit spre dimineaţă, îşi storcea de două ori sfârcul şi îl ştergea apoi cu o cârpă înflorată umezită de jeturile de lapte. Fetiţa începea să se mişte, să-şi ţuguie buzele, să plescăie şi prindea sfârcul cum prinde peştişorul mic momeala cea mare. Lapte era din belşug, ieşea uşor, iar alăptatul, cu mici zvâcnete ale sfârcului, cu sânul tras uşor şi muşcat de gingiile fără dinţi, îi făcea plăcere Soniei, o plăcere pe care în mod inexplicabil o simţea şi bărbatul ei care se trezea exact la ora aia dis-de-dimineaţă. Îi îmbrăţişa spatele lat, o strângea gelos la piept, şi ea încremenea sub povara îndoitei fericiri. Şi zâmbea în lumina dintâi a dimineţii, şi trupul ei potolea tăcut şi bucuros foamea celor două fiinţe dragi, indisolubil legate de ea.

Sentimentul ăsta de dimineaţă îi lumina întreaga zi, toate lucrurile se rezolvau parcă de la sine, uşor şi bine, şi fiecare zi de la Dumnezeu nu se contopea cu cele următoare şi se întipărea separat în mintea Soniecikăi: ba o ploaie leneşă de amiază, ba o pasăre mare cu picioare strâmbe de culoarea fierului ruginit venită în zbor să-şi facă loc în ogradă, ba tăişul primului dinte de lapte din gingia umflată a fetiţei. Sonia păstra pentru toată viaţa – cui o folosi oare travaliul ăsta migălos şi fără rost al minţii! – schiţa fiecărei zile, parfumul şi nuanţele ei;

dar mai cu seamă i se întipăreau în memorie temeinic şi cu asupra de măsură fiecare cuvânt al soţului, clipă de clipă şi-n fiecare împrejurare.

Mulţi ani după aceea Robert Viktorovici avea să se minuneze nu o dată de memoria încâlcită a soţiei sale, care adunase în adâncul ei tainic o grămadă de date, ore, detalii. Sonia ţinuse minte chiar şi jucăriile, pe toate, până la ultima, jucăriile acelea multe, multe de tot, meşterite de Robert Viktorovici pentru fata care creştea, cu bucuria artistului dată de mult uitării. Soniecika a luat apoi cu ea la Moscova toate fleacurile – animale sculptate în lemn, păsări în zbor din sfoară răsucită, păpuşi de lemn cu chipuri crunte –, dar nu uitase deloc nici tot ce le lăsase copiilor şi nepoţilor lui Raghimov, stol solidar de vrăbiuţe toate la fel de jigărite: cetatea pliantă cu turn gotic şi pod basculant pentru păpuşa-împărat, circul roman cu figurine de sclavi şi de animale sălbatice din chibrituri, şi un obiect construit, destul de masiv, cu o manivelă şi cu o mulţime de scândurici colorate, în stare să se pună în mişcare, să scârţâie şi să cânte o muzică barbară caraghioasă…

Lucrurile astea amuzante depăşeau cu mult puterea de joacă a unui copil mic. Fetiţa, care avea o memorie bună şi care reţinuse ca şi mama ei o sumedenie de amintiri din vremea aceea, nu-şi amintea totuşi de jucăriile alea, în parte poate şi pentru că la Aleksandrov, unde familia se mutase plecând din Ural în patruzeci şi şase, Robert Viktorovici îi tot construise oraşe întregi, fabuloase, din aşchii de lemn şi din hârtie colorată, deschizând calea generoasă pentru ceea ce vor numi mai târziu arhitectură din hârtie. Jucăriile astea fragile dispărură o dată cu mutările nenumărate ale familiei la sfârşitul anilor patruzeci şi începutul anilor cincizeci.

Dacă în prima jumătate a vieţii Robert Viktorovici hoinărise fără astâmpăr, făcând salturi geografice uriaşe din Rusia în Franţa, pe urmă în America, în Balcani, în Algeria, din nou în Franţa şi, în sfârşit, din nou în Rusia, a doua jumătate, marcată de lagăr şi exil, a petrecut-o în salturi mici: Aleksandrov, Kalinin, Puşkino, Lianozovo. Şi tot aşa, mereu pe drumuri, în decursul unui întreg deceniu, se apropiase din nou de Moscova care, după mintea lui, nu semăna câtuşi de puţin nici cu Atena, nici cu Ierusalimul.

În primii ani de după război, Soniecika îşi întreţinuse familia

cu maşina de cusut moştenită de la mama ei şi cu îndrăzneala autodidactului gata oricând să coasă o mânecă potrivind-o în tăietura răscroielii. Clienţii ei nu erau pretenţioşi, iar ea era o croitoreasă sârguincioasă şi nu cerea preţuri prea mari.

Robert Viktorovici ocupase posturi pentru oameni pe jumătate invalizi, când paznic la şcoală, când socotitor la cooperativa de producţie care fabrica scoabe enorme de metal fără să ştie cui şi la ce foloseau. Obişnuit cu pâinea mâncată la Paris în libertate, nu avea de gând să-şi facă meseria într-o ţară searbădă şi tristă, deşi reuşise să se resemneze cu cruzimea ei obtuză şi cu falsitatea ei neruşinată.

Se mulţumea să-şi satisfacă fanteziile artistice pe planşete albe imaculate, construind a treia generaţie de obiecte din aşchii şi hârtie cu care cândva îşi cucerise fiica. Printre altele ieşise la iveală o însuşire specială de a vedea în desfăşurare, o intuiţie exactă a relaţiei între spaţiu şi suprafeţele plane, de nu-ţi puteai lua ochii de la figurinele bizare pe care le decupa dintr-o singură coală. Pe urmă, ba mototolind hârtia, ba îndoind-o şi întorcând-o pe dos, construia un obiect fără nume, care nu avea corespondent în natură şi nu are până în ziua de azi. Jocul născocit cândva pentru fiică devenise propriul său joc.

Credulitatea de femeie a Soniei era fără margini. O dată ce talentul soţului fusese acceptat pe încredere, ea admira cu evlavie tot ce ieşea din mâinile lui. Nu înţelegea problemele de spaţiu, şi cu atât mai puţin rezolvările elegante, dar intuia în jucăriile stranii expresia personalităţii lui, mişcarea unor forţe misterioase, şi rostea fericită în gând laitmotivul atât de drag ei: „Doamne, Dumnezeule, cum de mi-e dată atâta fericire...”

Putem spune că Robert Viktorovici abandonase pictura. Din orele amuzante petrecute odinioară cu Taniecika se născuse o nouă ocupaţie. Ca întotdeauna s-a ivit şi o împrejurare favorabilă: s-a întâlnit în trenul de Aleksandrov cu faimosul pictor Timler, pe care îl cunoscuse la Paris şi cu care a continuat relaţiile după întoarcerea la Moscova până la arestare. Pictorul ăsta, care avea reputaţia de formalist – cineva, cândva, va trebui să explice ce legătură avea eticheta asta cu lipsa de talent care se obrăznicise şi ajunsese să facă legea – îşi găsise adăpost în teatru. A venit la Robert Viktorovici, a zăbovit o oră şi jumătate în magazia din scânduri, în faţa câtorva lucrări semnate cu şiruri de cifre arabe şi litere ebraice, şi fiul de

dulgher dintr-un mic târguşor, care urmase doi ani un curs despre hedere, le apreciase calitatea deosebită şi se jenase să-l întrebe pe autor ce semnificaţie au şirurile alea ciudate. Nici lui Robert Viktorovici nu-i trecuse prin cap să se lanseze în explicaţii despre legătura, evidentă pentru el, dintre alfabetul cabalistic, urmă veche lăsată de pasiunea pentru iudaism din tinereţe, şi jocul îndrăzneţ de-a spaţiul răsucit şi lărgit.

Timler bău încet ceaiul şi înainte să plece îi spuse:

— Aici e multă umezeală, Robert, poţi să-ţi muţi lucrările în atelierul meu.

Propunerea însemna o recunoaştere deplină şi era extrem de binevoitoare, dar Robert Viktorovici n-a profitat de ea. Obiectele fără nume zămislite din întâmplare s-au întors în neant, putrezind într-una din magaziile prin care au trecut sau nerezistând nenumăratelor mutări.

Chiar aici, în magazia în care l-a vizitat prima oară, renumitul Timler i-a comandat lui Robert Viktorovici prima machetă de decor. După o vreme, machetele lui au ajuns celebre în lumea teatrului moscovit, şi comenzile nu mai conteneau. Pe scena de o jumătate de metru construia ba azilul de noapte pentru piesa lui Gorki, ba biroul rămas vacant al Marelui Răposat, ba eternele depozite de făină şi cereale îngrămădite ale lui Ostrovski.

*

Fire ciudată, Tania umbla printre depozitele de lemne, porumbarele şi leagănele care scârţâiau. Îi plăcea să poarte hainele vechi ale mamei. Fetiţa înaltă şi slabă înota în rochiile lălâi ale Soniecikăi legate în talie cu un şal decolorat de caşmir. De o parte şi de alta a feţei înguste îi atârnau şuviţe de păr drepte, suple, de culoarea păpădiei care nu şi-a pierdut încă sămânţa, nepieptănate şi neîmpletite în codiţe. Umbla de colo colo în aerul greu, încărcat de mirosul butoaielor vechi şi al mobilei de grădină putrede, de umbrele compacte, prea compacte, care împresoară obiectele vechi şi inutile, şi deodată, ca un cameleon, se pierdea printre ele. Încremenea acolo multă vreme şi tresărea când o chemau. Soniecika era îngrijorată, i se plânse soţului că fata este irascibilă şi ciudat de visătoare. Punându-i mâna pe umăr, acesta îi spuse:

— Las-o. Doar n-ai vrea să meargă în pas de defilare...

Soniecika încercă să-i trezească Taniei gustul pentru cărţi, dar ascultând-o ce frumos citeşte, Taniei îi sticleau ochii şi pleca plutind cu gândul acolo unde Sonia nici măcar nu visa.

Soniecika însăşi se transformase în timpul căsniciei dintr-o fată cu capul în nori într-o gospodină cu simţ practic. Îşi dorea foarte mult o casă normală, cu apă curentă la bucătărie, cu cameră separată pentru fiică, cu atelier pentru soţ, îşi dorea să prepare chifteluţe şi compoturi, să aibă cearşafuri albe, scrobite, nu cusute din trei bucăţi diferite. În numele acestui scop măreţ muncea îndoit, cosea la maşină noaptea şi strângea bani pe ascuns, ca să nu afle soţul. Pe lângă toate astea, spera să-l aducă lângă ea pe tatăl văduv, care aproape orbise şi slăbise foarte mult.

Îmbătrânise repede şi urât tot umblând încoace şi încolo în cursele preorăşeneşti şi în trenurile hârbuite: puful fin de deasupra buzei se transformase într-o umbră deasă şi murdară, care făcea să nu mai arate nici a bărbat, nici a femeie, pleoapele îi căzuseră dând feţei o expresie de câine, iar cearcănele de sub ochi nu mai dispăreau nici după ziua de duminică, nici după vacanţa de două săptămâni.

Gustul amar al bătrâneţii nu-i otrăvea Soniecikăi viaţa aşa cum se întâmplă cu femeile frumoase şi mândre: odată statornicită întâietatea după vârstă a soţului, Soniecika rămăsese cu sentimentul mereu actual că tinereţea ei e veşnică, iar zelul conjugal, mereu viu, al lui Robert nu făcea decât să întărească acest sentiment. Fiecare dimineaţă avea culoarea unei fericiri nemeritate, atât de puternică încât femeia nu se putea obişnui cu ea. În adâncul sufletului, în chip nemărturisit, era pregătită să piardă oricând această fericire, ca pe o întâmplare neprevăzută care a căzut pe capul ei dintr-o greşeală sau din neatenţia cuiva. Avea impresia că şi Tania, fetiţa ei dragă, era un dar neaşteptat, fapt pe care i-l confirmase şi ginecologul la vremea respectivă: Soniecika avea un uter aşa-numit infantil, nedezvoltat şi inapt pentru sarcină, şi niciodată n-a mai rămas grea după Taniecika; suferea din cauza asta, ba chiar plângea. I se tot părea că nu merită dragostea soţului dacă nu-i poate dărui alţi copii.

*

În anii cincizeci, prin eforturi uriaşe şi după o alergătură care îi dădu Soniei multă bătaie de cap, familia făcu pe jumătate schimb, pe jumătate cumpără o locuinţă, şi se mutară cu toţii, ocupând un sfert dintr-o casă de lemn cu două etaje, una dintre puţinele clădiri rămase la vremea aceea în parcul Petrovsk aproape distrus, lângă staţia de metrou „Dinamo”. Casa, minunată, era fosta vilă a unui avocat cunoscut înainte de revoluţie. Un sfert din grădina alăturată casei ţinea de apartamentul lor.

Toate se împliniseră. Tania avea cameră separată, o odăiţă luminoasă la etajul doi, tatăl Soniei, care avea să mai trăiască un an, ocupa cămăruţa din colţul casei, iar pe terasa izolată termic Robert Viktorovici îşi construise atelierul. Viaţa devenise mai uşoară şi în privinţa banilor.

În urma acestui concurs de împrejurări neprevăzute determinate de schimbarea locuinţei, Robert Viktorovici se pomeni aproape de Montmartre-ul moscovit, la zece minute depărtare de mers pe jos de orăşelul pictorilor. Spre marea lui surpriză, îşi găsi, dacă nu tovarăşi de idei, măcar interlocutori în locul acela pe care îl crezuse distrus, călcat în picioare: pe Aleksandr Ivanovici K., rusul de la Barbizon, protectorul pisicilor vagabonde şi al păsărilor rănite, care îşi picta tablourile năvalnice stând direct pe pământul umed şi pretindea că atingerea pământului cu şezutul îi insuflă, ca lui Anteu, puteri creatoare; pe Grigorii L., un ucrainean chel, budist-Zen, care picta pe hârtie porţelanuri şi mătăsuri diafane, şi care nu o dată acoperea straturile de acuarelă ba cu ceai, ba cu lapte; pe poetul Gavrilin, cu părul în nuanţe diferite şi cu nasul spart, care avea un talent de desenator înnăscut: pe coli mari de hârtie de ambalaj tăiate neuniform, printre desenele complicate, picta poeme-palindroame şi cuvinte încifrate care îl umpleau de admiraţie pe Robert Viktorovici.

Toţi oamenii ăştia ciudaţi, care se descoperiseră reciproc la începutul dezgheţului amăgitor, s-au simţit puternic atraşi de Robert Viktorovici, şi treptat locuinţa lui închisă se transformă într-un fel de club în care stăpânul însuşi juca rolul preşedintelui de onoare.

Era ca întotdeauna zgârcit la vorbă, dar o singură observaţie sceptică sau un zâmbet ironic din partea lui erau de

ajuns ca să îndrepte o discuţie care o luase razna sau s-o aducă pe un făgaş nou. Ţara, amuţită de tot până atunci, începuse să-şi dea drumul la limbă, discuţiile îndrăzneţe se purtau însă în spatele uşilor închise, frica stătea încă la pândă.

În timp ce cârpea ciorapul Taniei întinzându-l pe ciuperca alunecoasă de lemn, Soniecika asculta atentă conversaţia bărbaţilor. Toate câte le discutau ei – despre cum se descurcă vrăbiile iarna, despre viziunile Maestrului Ekhardt, despre felurile de a fierbe ceaiul, despre teoria culorilor la Goethe – nu se potriveau defel cu grijile lumii din afară, dar Soniecika se încălzea plină de veneraţie la focul acestor discuţii de importanţă universală şi tot repeta în gând: „Doamne, Dumnezeule, cum de mi-e dat mie totul...”

*

Gavrilin, poetul cu nasul turtit, pasionat de toate artele, avea obiceiul să se tot uite prin reviste. Odată dădu la bibliotecă peste un articol mare despre Robert Viktorovici, într-o revistă americană de artă. Scurta notă biografică despre pictor se termina cu informaţia, cam exagerată, că murise în lagărele staliniste la sfârşitul anilor treizeci. Partea de analiză din articol era scrisă într-un limbaj prea complicat pentru poet, care nu înţelese totul, dar din ceea ce reuşise să traducă reieşi că Robert Viktorovici era, se pare, aproape un clasic şi că în orice caz era promotorul unui curent artistic aflat acum în plin avânt în Europa. La articol erau anexate patru reproduceri color.

A doua zi, însoţit de prietenul din Barbizon, Robert Viktorovici se duse la biblioteca moscovită, găsi articolul şi fu cuprins de o furie de nedescris văzând că unul dintre cele patru tablouri reproduse nu avea nicio legătură cu el, ci îi aparţinea lui Morandi, iar un altul era tipărit de-a-ndoaselea. După ce citi articolul se înfurie şi mai tare.

— Încă din anii douăzeci America mi-a lăsat impresia că e o ţară de proşti şi de inculţi. După cum se vede nu s-a deşteptat, bombăni el.

Gavrilin bătu totuşi toba despre articol, iar în felul ăsta îşi aduseră aminte de bătrânul machetist chiar şi scenografii descurcăreţi şi oportunişti, care dădură fuga să se informeze.

Surprinzător a fost faptul că în urma acestei vânzoleli

generale Robert Viktorovici fu primit în Uniunea Artiştilor şi obţinu un atelier. Era un atelier frumos, cu ferestrele spre stadionul „Dinamo”, cu nimic mai prejos decât ultimul lui atelier parizian din mansarda de pe strada Gay-Lussac, care dădea spre grădina Luxembourg.

*

Soniecika avea acum aproape patruzeci de ani. Încărunţise şi se îngrăşase bine de tot. Slab şi uscat ca o lăcustă, Robert Viktorovici se schimbase puţin, astfel că încetul cu încetul începură să aducă unul cu altul. Taniei îi era niţel ruşine că are părinţi bătrâni, şi pe deasupra se jena că e înaltă, că are picioarele şi pieptul mari. Nimic nu era pe măsura pretenţiilor, nimic nu se potrivea în deceniul acela când acceleratele nu apăruseră încă. Spre deosebire de Sonia, Tania nu avea un frate mai mare hâtru, iar de pe pereţi o priveau salvator numai tablourile minunate cu ea la toate vârstele copilăriei. Iar portretele astea îi îndulceau nemulţumirea. Din clasa a şaptea începu să aibă dovezi convingătoare cu privire la farmecele ei, din partea colegilor de clasă încă necopţi, ca şi din partea băieţilor mai mari.

În prima copilărie, Taniei îi fuseseră îndeplinite toate dorinţele. Tare se mai străduiseră părinţii ei iubitori să vină mereu în întâmpinarea poftelor sale. Peşti, căţel, pianină apăreau aproape în aceeaşi zi în care le pronunţa numele.

De când se născuse fusese înconjurată de jucării minunate, iar joaca de una singură, fără alţi parteneri, îi umpluse întreaga viaţă. Aşa se face că, după ce ieşi din cercul strâmt al jocurilor din copilărie, dormi fără să se trezească vreo doi ani, se căzni un timp să treacă peste acest moment special şi, pricepând de timpuriu care e joaca preferată a oamenilor mari, i se dărui cu conştiinţa clară a omului nesupus care are dreptul să se distreze şi să fie liber.

Din toate câte i se întâmplară Taniei, nimic nu semăna cu iubirea umilită a Soniecikăi pentru Vitea Starostin. Cu toate că nu era o frumuseţe potrivit canoanelor obişnuite şi cu toate că nu avea deloc înfăţişarea plăcută pe care oamenii o apreciază îndeobşte, chipul ei prelung, cu muchia subţire a nasului, încadrat de buclele înfoiate zdravăn şi cu ochii luminoşi

sticlindu-i în cap, era deosebit de atrăgător. În plus, pe cei de o seamă cu ea îi atrăgea obiceiul ei constant de a se juca: cu o carte, cu un creion, cu căciula. Mâinile ei erau în permanenţă un mic spectacol pentru cine se nimerea în apropiere.

Într-o zi, tot jucându-se cu degetele şi cu buzele prietenului ei Boriska la care alerga să-şi copieze lecţiile la matematică, dădu peste un obiect care nu-i aparţinea şi care o captivă cu totul. În seara aceea uşa de la camera părinţilor era întredeschisă şi prin crăpătura largă se vedeau în lumină două umbre masive în faţa televizorului, şi, ca şi cum toate astea ar fi intrat în regula jocului pe care o respectau amândoi, îşi dădură unul altuia replici fără legătură cu ceea ce se întâmpla de fapt. Deşi şedinţa începuse cu un schimb nevinovat de replici copilăreşti: „Tu n-ai încercat niciodată?” – „Dar tu?”, iar apoi Tania, care nu fusese refuzată niciodată, poruncise: „Hai să încercăm!”, şedinţa se sfârşi cu o scurtă introducere – la propriu şi la figurat – în acest nou subiect.

Tocmai se încinseseră când din camera alăturată sosi invitaţia inoportună să vină la cină, şi astfel exerciţiile următoare fură amânate pentru momente mai prielnice.

Întâlnirile care au urmat au avut loc în absenţa părinţilor. Peste măsură de captivantă a fost pentru Tania noutatea descoperirii propriului corp: i se părea că fiecare parte a trupului – degetele, sânii, pântecele, şira spinării – e înzestrată cu o sensibilitate specială la atingeri, din care luau naştere tot soiul de senzaţii minunate. Examinarea asta reciprocă le provoca amândurora o grămadă de plăceri.

Băiatul, pistruiat, slăbănog, cu dinţii mari ieşiţi în afară şi cu colţurile buzelor umflate, dădu dovadă de un talent ieşit din comun, şi în decurs de două luni tinerii experimentatori, trudind cu însufleţire de la ora trei şi jumătate până la şapte, adică până la venirea părinţilor lui Boriska, îşi însuşiră partea mecanică a iubirii în toată dimensiunea ei, neavând nici cea mai vagă senzaţie că depăşesc limitele unui parteneriat de afaceri între prieteni.

După asta urmă un conflict între ei tocmai din motive de afaceri: Tania îi luase caietul de geometrie – şi i-l pierduse. Îi comunică faptul cu multă uşurinţă, ba chiar fără să-şi ceară scuze. Boriska, băiat punctual şi chiar pedant, se indignă – nu atât pentru pierderea caietului cât pentru faptul că Tania nu

înţelesese deloc că se purtase necuviincios. Tania îl făcu pisălog, el o făcu mitocancă. Se certară.

În timpul care acum le rămăsese liber, între ora trei şi jumătate şi şapte, Boriska se apucă să înveţe cu osârdie matematică şi îşi preciză în amănunt vocaţia pentru ştiinţele exacte; Taniecika, în schimb, neinteresată câtuşi de puţin să-şi orânduiască viaţa, stătea în odăiţa ei luminoasă, cânta la flaut o muzică inexpresivă, mediocră, îşi rodea unghiile şi citea... Sărmana Soniecika, vai de tinereţea ei senină petrecută pe înaltele culmi ale literaturii universale! – naiva ei fetiţă citea numai literatură fantastică, numai şi numai fantastică, atât străină cât şi sovietică.

Între timp, chemaţi de sunetele nesigure ale flautului, se adunau la Tania armate de admiratori. Se încingea şi aerul din jurul ei, buclele electrizate se înfoiau şi produceau mici sântei la o simplă apropiere a mâinii. Soniecika abia prididea să deschidă şi să închidă uşa în urma tinerilor îmbrăcaţi în pulovere vechi, tricotate cu motive de cerbi colţuroşi, în bluze militare sau tunici albăstrui, îmbrăcăminte anacronică pentru elevi de pe la sfârşitul anilor cincizeci, născocită de vreun bătrân ministru al Învăţământului într-un acces de ramolisment nostalgic.

În cartea lui de amintiri publicată la sfârşitul anilor nouăzeci, care a scos la iveală un talent literar excepţional, Vladimir A., remarcabil muzician rămas în Europa într-un mod scandalos, în anii în care de partea asta a graniţei o asemenea faptă era socotită crimă politică, descrie serile muzicale din odaia Taniei, pianina ei cu corzi drepte şi cu sunet minunat, care trebuia zilnic acordată. El aminteşte cu duioşie de instrumentul vechi care-i dezvăluia muzicianului începător misterioase însuşiri. Vorbeşte despre el de parcă ar vorbi de o rudă bătrână, moartă de mult, care i-ar fi dat în copilărie plăcinte cu un gust de neuitat, umplute fiecare cu câte o vişină...

Vladimir A. mărturiseşte că exact în camera Taniei, a cărei fereastră ingenios aşezată dădea spre grădină, spre mărul cu trunchi bifurcat, a acompaniat sunetul firav al flautului Taniei şi a încercat pentru prima oară emoţia comună a creaţiei, alegând bucuros să se sinucidă oarecum ca muzician numai ca să-i ofere flautului timid o poziţie mai expresivă.

Vladimir A., la vremea aceea un băieţel grăsuliu, semănând cu un tapir, era îndrăgostit de Tania, iar asta a lăsat urme

adânci în viaţa şi în sufletul lui, cele două neveste, prima din Moscova, a doua de la Londra, aparţinând în mod cert aceluiaşi gen de femeie.

Al doilea interlocutor într-ale muzicii era Alioşa Piterski, cunoscut la Moscova cu această poreclă. Cunoştinţelor de muzică clasică ale lui Volodia, Alioşa le opunea libertatea chitarei şi mânuirea perfectă a tuturor obiectelor care puteau să scoată sunete, de la muzicuţă la cutii de conserve. În plus, era poet şi cânta primele cântece din muzica nouă clandestină, cu o voce de copilandru.

Mai erau câţiva băieţi, mai degrabă spectatori decât participanţi, dar şi de ei era nevoie pentru că formau auditoriul entuziast de care cele două viitoare celebrităţi nu se puteau dispensa.

*

În anii tinereţii, Robert Viktorovici se găsise şi el prins în vârtejul câtorva curente mai puţin vizibile, dar acestea erau de alt soi, erau curente de idei. Ideile îi adunaseră pe tineri aşa cum îi aduna şi Tania cu fluieraşul ei. Trebuie amintit că în cercul tinerilor evrei maturizaţi înainte de vreme, *teen-agers* în accepţia modernă, nu se studia marxismul, care nu era la modă în vremurile acelea încordate dinainte de primul război, ci *Sefer-ha-zohari,* „Cartea splendorii”, tratatul de bază al Cabalei. Tinerii aceştia din Podol, o suburbie a Kievului cu populaţie evreiască, se adunau în casa lui Avigdor-Melnik, tatăl lui Robert Viktorovici, care se învecina perete în perete cu casa lui Schwarzman, tatăl lui Lev Şestov, de care Robert Viktorovici avea să se apropie mai târziu, peste douăzeci de ani, la Paris.

Nici unul din băieţii aceia, cărora le-a fost dat să supravieţuiască războaielor şi revoluţiilor, nu a devenit nici filosof evreu tradiţionalist, nici evreu religios. Toţi au devenit adepţi ai „epicurianismului”, adică „liber-cugetători”. Unul a devenit teoretician strălucit, dar practician mai puţin realizat, în cinematograful aflat la începuturi; un al doilea a devenit muzician cunoscut; un al treilea, chirurg înzestrat cu mâini binecuvântate. Toţi au supt însă acelaşi lapte – entuziasmul tineresc adunat sub acoperişul lui Avigdor-Melnik.

Potrivit bănuielilor lui Robert Viktorovici, tot ce se petrecea

în jurul Taniei semăna cu lucrurile care-i umpluseră şi lui viaţa, doar că puse sub semnul altei stihii: stihia femeii, căreia el îi era extrem de ostil, ba chiar mai ostil când era vorba de generaţia decadentă de azi...

El fu primul care observă că vizitatorii întârziaţi pleacă uneori de la Tania dimineaţa devreme. Rămas de-o viaţă cu obiceiul să se scoale cu noaptea-n cap, trecu la ora şase, din partea casei unde locuiau, în atelierul său de pe terasă, unde îi plăcea să-şi petreacă primele ceasuri – cele mai pure, după cum le simţea el –, şi observă urme proaspete pe zăpada abia căzută, care porneau de la pridvor şi duceau la portiţă. Peste câteva zile le văzu din nou şi o întrebă precaut pe Sonia dacă nu cumva sora ei înnoptase acolo. Sonia răspunse mirată că nu, Ania nu înnoptase la ei...

Robert Viktorovici nu apucă să cerceteze, pentru că în dimineaţa următoare văzu cum traversează grădina un tânăr înalt, într-o scurtă sărăcăcioasă. Nu-i spuse Soniei nicio vorbă despre descoperirea lui. Seara, Soniecika îşi lăsă capul greu pe umărul soţului, plângându-i-se:

— Nu învaţă... nu face nimic... la şcoală e mustrată mereu... Raisa Semionovna... face aluzii murdare la...

Robert Viktorovici o linişti:

— Lasă, Sonia, să fim serioşi. Totul e mort şi pute... Mai bine să lase naibii şcoala asta nenorocită. Cui foloseşte...

— Ei, nu mai spune! Ce-ţi veni! se sperie Sonia. Şcoala e bună.

— Da' potoleşte-te odată, îi tăie el vorba. Lasă fetiţa în pace. Dacă nu vrea, nici nu trebuie. Las' să cânte din fluier, mai bine decât să...

— Şi băieţii ăştia, Robert. Mă îngrijorează..., porni timidă Soniecika la atac. Mi se pare că unul a rămas la ea toată noaptea. Pe urmă nu s-a mai dus la şcoală.

Robert Viktorovici nu-i împărtăşi Soniei ce constatase de dimineaţă şi se feri să-i răspundă.

De când Tania îi făcuse vânt lui Boriska, se pornise o luptă pe viaţă şi pe moarte între căţeii aflaţi în călduri. Junii plesnind de hormoni se învârteau în jurul ei insistenţi şi sâcâitori. Cu câţiva dintre pretendenţi Tania experimentă distracţii noi. Comparaţia îi dădu însă câştig de cauză lui Boriska, în toate privinţele şi în toate situaţiile.

Spre primăvară devenise limpede că nu va trece în clasa a noua. Bătaia de cap cu şcoala devenise insuportabilă, iar Robert Viktorovici, fără să-i sufle un cuvânt Soniei, mută actele Taniei la seral, fapt care a atras după sine urmări adânci pentru întrega familie şi în primul rând pentru el însuşi.

*

Soarta capricioasă care a pus piciorul în prag şi a hotărât fără drept de apel ca Soniecika să se mărite cu Robert Viktorovici a prins-o şi pe Tania în plasă. Obiectul pasiunii ei înflăcărate era Iasia, o fată de optsprezece ani, îngrijitoare la şcoală şi totodată colegă de clasă, o poloneză micuţă cu pielea netedă ca un ouşor proaspăt ouat. Prietenia lor s-a legat greu, în penultima bancă. Tania, înaltă şi planturoasă, avea mari probleme cu timiditatea şi o privea cu adoraţie pe Iasia, străvezie ca o sticluţă curată de farmacie. Iasia era tăcută, răspundea monosilabic la întrebările Taniei, puţine la număr, şi avea un fel de reţinere arogantă. Era fiica unor comunişti polonezi care, siliţi de împrejurări, fugiseră de cotropitorii fascişti care încotro: tatăl în Apus, iar mama cu copilul sugar la Răsărit, în Rusia. Mama nu reuşise să-şi piardă urma într-o ţară cu o populaţie de milioane de suflete şi fusese deportată din dragoste faţă de oameni şi de omenire în Kazahstan, unde a pribegit îndurând mizeria vreo zece ani şi a murit fără să renunţe la idealurile ei sublime şi nebuneşti.

Iasia a nimerit într-un cămin de copii, s-a agăţat de viaţă cu o putere ieşită din comun, a scăpat vie şi nevătămată, în condiţiile în care parcă totul era în aşa fel făcut încât sufletul şi trupul să moară încet, şi a evadat de acolo pentru că s-a priceput de minune să folosească la maximum prilejurile ce i s-au oferit.

Sprâncenele foarte arcuite deasupra ochilor cenuşii şi botişorul delicat de pisică cereau, după cât se pare, ocrotire, şi bineînţeles că s-au găsit destui protectori. Printre aceştia s-au numărat şi bărbaţi, şi femei, dar fiindcă Iasia avea o fire independentă, a preferat bărbaţii, învăţând de la o vârstă fragedă să tranşeze socotelile cu ei într-un mod convenabil.

Unul dintre ultimii ei protectori, apărut după ce fusese primită într-o mizerabilă şcoală de meserii pentru copii orfani şi

după ce fugise de acolo după un plan bine ticluit, a fost Ravil, un tătar gras de patruzeci de ani, însoţitor de vagon, care a dus-o chiar până la gara Kazansk din Moscova, de unde ea plănuise să-şi înceapă ascensiunea. În buzunarul lateral al sacoşei de piaţă în carouri avea buletinul scos recent pe numele ei, sustras din cabinetul directorului, şi douăzeci şi trei de ruble dinainte de reformă, şterpelite în apropiere de Orenburg, de la Ravil, care adormise. Banii furaţi nu-i frigeau mâinile şi asta din două motive: luase foarte puţin din teancul voluminos şi, în plus, se socotea perfect îndreptăţită, că doar muncise pentru ei în timpul călătoriei de patru zile.

Ravil nici n-a remarcat lipsa banilor, dar s-a amărât foarte atunci când fata n-a venit, aşa cum promisese, după douăzeci şi patru de ore la vagonul şapte, ca să se întoarcă cu el în Kazahstan.

Cu un zâmbet îngăduitor faţă de sine, faţă de prostuţa naivă de până mai ieri, Iasia i-a povestit Taniei cum înmuiase prosopul cenuşiu, luat din tren, în chiuveta de la closetul public din gara Kazansk, cum se dezbrăcase până la piele în faţa asiaticelor înmărmurite, îngrămădite în locul ăla împuţit, cum s-a şters din cap până-n picioare, cum a scos din sacoşa în carouri bluza albă cu volănaş la guler, împăturită în două ziare, păstrată de mult pentru această ocazie, cum s-a îmbrăcat cu ea şi cum, aruncând prosopul în coşul de sârmă ruginită, a plecat să cucerească Moscova începând cu primul loc în care a nimerit: renumita piaţă de lângă cele trei gări.

În sacoşa în carouri se aflau două perechi de chiloţi, o bluză albastră murdară, un caiet cu versuri copiate de mâna ei şi un teanc de ilustrate cu actori celebri. Se ţinea tare, era isteaţă şi, de fapt, incredibil de naivă: visa să devină actriţă de cinema.

Totul fusese parcă în aşa fel orânduit încât ea să ajungă neapărat o prostituată de profesie – lucru care nu s-a întâmplat.

În timpul celor doi ani petrecuţi la Moscova a obţinut succese importante: viză de flotant şi locuinţă provizorie într-o debara de la şcoala unde lucra ca îngrijitoare şi unde dădea fuga din când în când binefăcătorul ei Malinin, om în vârstă cu faţa roşie-vânătă, prin care avusese norocul să primească toate darurile astea vremelnice. Vizitele lui Malinin erau scurte, pentru Iasia nu reprezentau deloc o povară, iar pentru el erau cam plictisitoare; dar cum murea să ia şperţ de oriunde şi pe

deasupra mai era şi escroc, iar de la Iasia nu avea nimic de luat, a trebuit să ia ce i se dădea.

Chiar aici în debaraua asta, pe o saltea de sport care ţinea cu succes loc de pat, i-a spus Iasia Taniei povestea vieţii ei. Tania a pus totul la suflet, trecând printr-o stare complicată şi intensă de compătimire, invidie şi ruşine pentru traiul ei îmbelşugat, fără nicio rază de lumină. Iasia, care povestise tot ce-şi amintea despre ea cu răceală, cu date precise şi amănunţite, s-a pomenit dintr-o dată că îşi vede întreaga viaţă ca şi cum nu ea ar fi fost la mijloc ci altcineva, şi în clipa aia şi-a urât atât de tare trecutul încât a rupt definitiv cu el, nemaispunând nimănui niciodată adevărul. Îşi inventă un trecut nou, cu o bunică aristocrată, cu o moşie în Polonia şi cu rude de origine franceză, care mai reapăreau din când în când în viaţa ei, ca dracul din cutiuţă, la timpul potrivit...

În afară de debaraua Iasiei, în şcoală mai era o încăpere ocupată de profesoara de limbă şi literatură rusă, văduva de război Taisia Sergheevna. Ea dezaproba vehement vizitele lui Malinin, dar lucrul ăsta n-a împiedicat-o să-şi lase copiii mici în seama Iasiei şi s-o pună la tot felul de treburi. Pentru toate aceste servicii ca între vecine, Iasia avea voie să folosească dulapul pentru cărţi al profesoarei şi să lipsească de la lecţiile de literatură. Taisia Sergheevna prefera ca Iasia să stea în timpul ăsta cu copiii.

După ce termina orele de serviciu, Iasia se întindea pe salteaua de sport cu miros de transpiraţie şi învăţa pe de rost fabulele lui Krîlov, fără de care era imposibil să intri la vreo şcoală de teatru. Sau citea cu voce tare din Shakespeare, de la primul la ultimul volum, sau rostea în şoaptă, pe un ton tragic, toate replicile rolurilor feminine – de la Miranda, fiica lui Prospero, la Marina, fiica lui Pericle.

Profesorii de la şcoala serală, extenuaţi încă înainte de prânz de lecţiile cu cei mici, fraţii elevilor de la seral, nu prea îi hărţuiau cu învăţătura pe aceştia din urmă. De altminteri, jumătate din clasă o formau miliţienii de la căminul din apropiere, bărbaţi tineri, obosiţi, care moţăiau liniştiţi în semiîntunericul din clasă, primeau note de trei şi plecau să înveţe cu succes mai departe, unii ca jurişti, alţii pe linie de partid... Iasia era singura din clasă pentru care banca era făcută parcă pe măsură, restul elevilor stăteau înghesuiţi în strungile

de lemn inventate special ca să-i chinuie pe cei mici...

Planturoasă, cu gesturi bruşte, Tania se mişca tumultuos, cu libertatea unui mânz sălbatic. Când se aşeza, urnea banca din loc, încât Iasiei îi sălta uşor capul. Aceasta, în schimb, ieşea din bancă fără zgomot, ridicând capacul pupitrului şi strecurându-se cu o mişcare delicată a şoldurilor. Se îndrepta spre tablă trecând prin locul îngust dintre bănci, cu partea de jos a corpului rămasă un pic în urma celei de sus, şi abia îşi aducea piciorul dindărăt, parcă încremenit în vârful degetelor, iar genunchii şi-i mişca de parcă ar fi împins cu ei o rochie lungă de seară dintr-un material greu, şi nu o fustiţă ponosită. Şi talia ei avea o linie deosebită, şi fiecare parte a trupului avea mişcarea ei proprie, şi toate la un loc – şi jocul imperceptibil al sânilor, şi mişcarea legănată a şoldurilor, şi ritmul special al gleznelor – aşadar toate la un loc nu erau poze căutate cu ostentaţie de o cochetă, ci erau însăşi muzica trupului de femeie care cere să fie luat în seamă şi admirat. Ciurilin, miliţianul cu faţa mare cu urme negre de praf de puşcă, trecut de prima tinereţe – împlinise de altfel treizeci de ani –, clătina din cap în urma ei şi mormăia:

— Ia te uită...mmm...

Nu prea se înţelegea ce vroia să spună cu mârâitul ăsta, dacă îi e scârbă sau dacă e încântat. De altfel, Iasia s-a ţinut tare şi, în afară de mârâitul lui Ciurilin, miliţienilor nu le-a prea mers cu ea.

Seara, în drum spre casă, Tania traversa noaptea parcul întunecos şi imita mersul Iasiei, tot încercând să intre în ritmul muzicii ei cu genunchii, cu şoldurile, cu umerii; întindea gâtul înainte, îşi mişca încet piciorul de dinapoi, îşi legăna şoldurile. Avea impresia că statura înaltă o împiedică să se mişte la fel de frumos şi atrăgător ca Iasia, şi chiar avea dreptate, mergea adusă de spate. „Are în ea ceva de elf”, gândea Tania şi, sătulă de exerciţiile de mişcare şi de balet, gonea spre casă aruncându-şi picioarele lungi în toate părţile, dând dezordonat din mâini, când din dreapta, când din stânga, ridicând brusc capul în sus, dându-şi pe spate părul lipit de la umezeala nopţii. Iar Robert Viktorovici, care ieşea adesea s-o întâmpine la ora aceea târzie, o recunoştea de departe după mersul dezordonat şi zâmbea privind forţa şi mişcările fără noimă ale fiicei lui, cu o jumătate de cap mai înaltă decât el.

Le plăcea amândurora să se întâlnească seara în parc, să întărească înţelegerea tacită dintre ei, să se alieze conspirând în taină împotriva Soniecikăi. Robert Viktorovici o făcea dintr-o aroganţă înnăscută, Tania, pentru că era tânără şi pentru că-i moştenise trufia. Amândoi aveau pretenţia că aparţin celei mai înalte elite intelectuale, lăsând munca de jos în seama Soniecikăi.

Soniecikăi nici nu-i trecea prin minte să se plângă de soarta ei amărâtă, să-i pizmuiască pe cei aflaţi în sfere înalte: spăla farfuriile şi cratiţele până străluceau, punea mult zel şi pasiune când gătea, consulta reţetele de la sora ei din cartea de bucate a Elenei Molohoveţ, copiate cu cerneală violetă care se întindea pe hârtie, fierbea cazane de rufe, le scrobea şi le clătea cu albăstreală. Câteodată Robert Viktorovici se uita cu atenţie pe deasupra spinării ei late la sineală, la săpunul de rufe dat pe răzătoare, la fasole, la griş, şi cu spiritul lui ascuţit constata în sinea lui că Sonia se pricepea de minune să facă adevărată operă de artă din treburile casnice şi că pe deasupra le făcea şi cu convingere. „Deşteaptă mai e furnica…”, îi venea în minte pentru o clipă, şi închidea uşa de la terasa încălzită, unde se aflau hârtia încă nefolosită, aspră, albul de plumb, şi alte câteva lucruri, puţine la număr, pe care le accepta pentru exerciţiile de desen respectate cu sfinţenie.

Tania nu avea nici în clin nici în mânecă cu treburile casnice ale mamei: trăia acum învăluită în ceţurile dragostei. Se scula dimineaţa, zăcea o grămadă visând cu ochii deschişi, închipuindu-şi-o pe Iasia, sau pe ele două în clipe captivante; i se năzărea ba că aleargă pe cai albi pe o pajişte cu iarbă tânără, ba că plutesc pe Marea Mediterană, de pildă, la bordul unui iaht.

Libertatea şi chiar lipsa de jenă cu care trata cele naturale şi sacre făcuseră ca instinctele ei să cam greşească drumul, astfel încât, împărţind cu băieţii bine făcuţi bucuriile plăcerilor trupeşti, sufletul îi tânjea totuşi după o relaţie mai pură, o unire, o contopire, o dragoste neţărmurită. Îşi închipui că Iasia o alesese pentru sufletul ei, şi acum îşi frământa mintea ca să găsească motive raţionale pentru alegerea asta, s-o justifice.

— Vai, mamă, Iasia pare slabă, aeriană, dar e puternică… e uluitoare! se entuziasma Tania povestindu-i mamei despre noua ei prietenă, despre viaţa cumplită din căminul de copii, despre fuga ei de acolo, despre bătăi, despre victoriile ei. În

întâmplările povestite Taniei, Iasia, prudentă din fire, se ferise să-i vorbească despre unele lucruri: că mama fusese deportată, că de copilă îşi vânduse trupul pe o nimica toată, că avea obiceiul să fure te miri ce şi mai nimic.

Numai că Soniecikăi îi erau de ajuns cele povestite pentru ca să-şi plece urechea la suferinţele copilei şi să ghicească ceea ce pentru Tania rămăsese o taină. „Sărmana de ea, sărmana fetiţă” – o compătimi în sinea ei Sonia. „Şi Taniecika noastră ar fi putut s-ajungă ca ea, de vreme ce s-au petrecut atâtea...”

Îi veniră în minte nenumăratele întâmplări când Dumnezeu îi ferise de moartea înainte de vreme: când l-au aruncat pe Robert din trenul de Aleksandrov, când o grindă s-a prăbuşit cu zgomot în clădirea în care lucra şi jumătate din camera de unde abia ieşise se umpluse cu cărămizi vechi, aproape negre, din chirpici, când fusese cât pe-aci să moară în spital, pe masa de operaţie, din cauza unei apendicite purulente... „Sărmana fetiţă”, oftă Soniecika, şi fetiţa necunoscută luă pentru ea chipul Taniei...

*

Până în ziua de Anul Nou Tania n-a reuşit s-o convingă pe Iasia să vină la ea în vizită. Ridicând din umeri, Iasia s-a tot împotrivit, s-a tot codit, dar n-a lămurit-o de ce o refuză cu atâta încăpăţânare.

Lucrurile însă stăteau cam aşa: pe Iasia pusese de mult stăpânire o presimţire puternică şi tulbure că în curând i se vor deschide noi orizonturi promiţătoare, şi pentru asta îşi pregătise în taină şi cu migală vizita, ca un comandant de oşti înaintea bătăliei hotărâtoare, punându-şi în ea speranţe foarte nelămurite.

A cumpărat de la magazinul „Textile” de la porţile Nikitski o bucată de tafta rece la pipăit, de un roşu opărit, care-ţi lua ochii, şi şi-a cusut din ea, noaptea târziu, o rochie elegantă cu tigheluri mărunte pe mâneci; a cusut în linişte şi singurătate, concentrată, rugându-se parcă, aşa cum o femeie însărcinată se teme puţin să coasă din vreme hăinuţele pentru copilul nenăscut ca să nu-l deoache, să nu compromită actul însuşi al ivirii lui pe lume.

Îşi făcu apariţia la ora douăsprezece, în ziua de treizeci şi

unu decembrie, la masa pusă, la care şedeau prietenul din Barbizon şi poetul Gavrilin, şi, în plus, un regizor cu nas de pasăre şi gură de broască. Nici măcar nu apucase să le privească bine chipurile, care dădeau multe de înţeles, şi jubila deja în sinea ei simţind că nimerise ţinta, că mărul fusese savurat încă înainte de a fi muşcat. De bărbaţii aceştia, tocmai de aceştia, bărbaţi maturi, pe picioarele lor, avea ea nevoie ca să se avânte, ca să zboare, ca să obţină victoria deplină şi definitivă.

Aruncă o privire duioasă şi recunoscătoare înspre Tania, care o întâmpinase strălucind de bucurie, cu obrajii îmbujoraţi, uşor fardaţi. Până în ultimul minut Tania nu fusese sigură că Iasia va veni, iar acum se mândrea cu frumuseţea Iasiei ca şi cum ea însăşi ar fi inventat-o, ar fi desenat-o. Rochia de mătase a Iasiei avea un foşnet plăcut abia auzit, părul ei blond, tăiat drept, cădea greu pe umeri, ca o masă compactă, de parcă ar fi fost modelat dintr-o răşină transparentă, aidoma cu părul Marinei Vlady din filmul *Vrăjitoarea,* care făcuse vâlvă în anul acela. Rochia avea un decolteu adânc şi sânii lipiţi unul de altul formau o linie delicată în jos, talia Iasiei părea trasă prin inel, gleznele erau fine faţă de pulpele solide, iar încheieturile mâinilor păreau foarte subţiri din cauza antebraţelor un pic cam umflate. Chiar că arată ca o sticluţă graţioasă, nici vorbă să fie ca o chitară grosolană, remarcă în treacăt Robert Viktorovici în sinea lui.

Soniecika avea un aer uşor dezamăgit. Mai devreme compătimise soarta grea a prietenei Taniei şi acum nu era pregătită defel ca în loc de o amărâtă de Cenuşăreasă soioasă să vadă o mândreţe de fată, dichisită, cu ochii încondeiaţi, o frumuseţe slavă în toată puterea cuvântului, radioasă, care te atrăgea ca un magnet.

Iasia răspundea laconic, ţinea ochii în jos, până în clipa când îşi ridica brusc genele îngreunate de rimel, ca să rostească, anume ca să rostească, cu o intonaţie smerită de regină moştenită de la răposata ei mamă: „Mulţumesc, nu, mulţumesc, da...” O ureche sensibilă ar fi desluşit în răspunsurile ei, puţine la număr, accentul polonez, consoanele alea aglutinate „v” şi „l”.

Soniecika îi punea înduioşată mâncarea în farfurie. Iasia suspina, protesta, pe urmă mânca totuşi şi picioruşul de raţă, şi

încă o porţioară de piftie, şi salată cu crabi.

— Mai mult nu mai pot, vă mulţumesc, îi spunea Iasia cu graţie, aproape implorând-o, iar Soniecika tot nu-şi putea înfrâna compasiunea: „E orfană, sărmana fetiţă, căminul de copii... Doamne, cum e cu putinţă aşa ceva...”

Aleksandr Ivanovici din Barbizon se apucă să cânte cu glas cernit de diacon arii din opere în limba italiană, iar Gavrilin, care se îmbătase, imita cu un umor nebun un căţel care se caută de purici. Îşi dădea ochii peste cap, mârâia, când înfuriat, când fericit, îşi strecura capul la subsuoară, îi făcea pe toţi să râdă cu lacrimi până nu mai puteau. Robert Viktorovici zâmbea, dinţii proaspăt puşi îi străluceau, iar ochii aveau şi ei luciri de metal.

La ora trei apăru şi Alioşa Piterski, admiratorul înfocat al Taniei, care mai târziu avea să ajungă celebru şi care, de altfel, încercase deja pe pielea lui celebritatea. Venise cu un săculeţ cu iarbă cenuşie; era unul dintre primii amatori ai desfătărilor aduse din Asia pe malurile Nevei. Fără niciun pic de sfială, Alioşka scoase chitara din husă şi cântă câteva cântece triste-hazlii, câteva vesele, făcând grimase furioase, nestăpânite, şi lăţindu-şi gura de copilandru ca un bufon de la bâlci.

Alioşa era îndrăgostit de Tania, Taniecika de Iasia, iar Iasiei, în această noapte a noului an, îi căzuse cu tronc căminul Taniei. Spre dimineaţă, după ce musafirii se împrăştiară care-ncotro şi după ce fetele o ajutară să strângă masa, Sonia o opri pe Iasia să doarmă în odaia nelocuită de pe colţ, unde Robert Viktorovici, intrat să caute un sul de hârtie gri, dădu peste ea.

În casă era linişte. După ce strânsese în urma musafirilor, Sonia plecase la sora ei, iar Tania se culcase în odăiţa ei luminoasă. Iasia, pe care o trezise scârţâitul uşii, deschise ochii şi urmări un timp destul de îndelungat cum Robert Viktorovici se foieşte după dulap, cum drăcuie în şoaptă. Îi privea spatele şi se tot chinuia să-şi amintească cu ce actor american seamănă. Mai văzuse o faţă ca asta, văzuse un cap asemănător cu părul argintiu tuns scurt în revista poloneză *Pszeglend artisticen,* pe care o citise cu atenţie din scoarţă în scoarţă. Nu-şi putea însă aminti nicicum numele actorului, dar avea impresia că până şi cămaşa americanului ăluia era aceeaşi, cu pătrăţele mari şi rare.

Se aşeză pe pat. Patul scârţâi. Robert Viktorovici se întoarse. Din cămaşa de noapte uriaşă a Soniei îl privea un cap

mic cu părul deschis la culoare, luminos, aşezat pe un gât scurt. Fata îşi linse buzele, zâmbi, trase de mânecile cămăşii şi cămaşa alunecă încet în jos, pe lângă grumaz. Mişcă piciorul şi aruncă pe podea plapuma, se ridică în picioare, şi cămaşa uriaşă căzu uşor pe jos. Alergă cu tălpile mici pe podeaua vopsită, rece, spre Robert Viktorovici, îi luă din mâini sulul de hârtie găsit în cele din urmă şi, ca şi cum ar fi luat locul acestuia, se pomeni în braţele lui.

— Numai o dată, şi repede, spuse zâna profesionistă fără nicio fărâmă de cochetărie, aşa cum îi spunea de regulă binefăcătorului ei, miliţianul Malinin. Numai că în cazul lui Malinin ştia de ce procedează aşa; aici însă nu era vorba nici de avantaje, nici de socoteli de bani. Aşa că nici ea nu ştia de ce. În chip de recunoştinţă pentru că avea un adăpost... şi pe deasupra, straşnic mai semăna cu actorul acela, cu actorul ăla american, celebru, Peter O'Toole, fir-ar să fie...

Pur şi simplu nici nu-i trecuse prin cap că bărbatul poate refuza să intre în graţiile ei, că putea respinge dovezile ei de bunăvoinţă şi recunoştinţă. Micuţă, strunjită parcă din cel mai alb şi cald lemn, îşi ţinea feţişoara solemnă îndreptată spre el.

Dându-se îndărăt, aproape atingând dulapul, el spuse aspru:

— Imediat sub plapumă, să nu răceşti!

Ieşi din cameră uitând să ia sulul de hârtie. Nu mai văzuse în viaţa lui un trup cu o asemenea strălucire – ca de metal, ca lumina lunii.

Iasia se înveli cu plapuma care nu apucase să se răcească şi într-un minut adormi. Dormi cu poftă, şi îşi visă încântată somnul de-acasă, dintr-un cămin ocrotitor, visă şi cămaşa de noapte a Soniei, pe care n-o mai îmbrăcase, ci şi-o pusese sub obraz, şi care răspândea o adiere venită din rai.

Robert Viktorovici, pişcat parcă de ceva, umbla prin odaia vecină zgribulit de frig şi dădea din cap. Amurgise devreme, crepusculul primei zile din an privea pe fereastră, şi Sonia tot nu venise, şi Tania nu mai cobora odată pe scara care scârţâia. Deschise precaut uşa de la camera de pe colţ, se apropie încet de pat. Copiliţa se învelise aproape de tot, numai ceafa blondă era descoperită. Îşi afundă palmele subţiri sub plapuma caldă. Iar mâinile nu întrerupseră visul Iasiei, nu-l vătămară. Iasia se întoarse în întâmpinarea mâinilor lui, şi încă o viaţă, ultima,

începu pentru Robert Viktorovici.

*

Pe seară se lăsă un ger pe cinste, ca de Anul Nou. Pe masă zăceau împrăştiate resturile uscate de mâncare din ajun. Robert Viktorovici nu se atinse de ele. Mâncarea îi făcea greaţă. Îşi aduse aminte de părinţii lui, oameni cu scaun la cap, care puneau pe foc resturile de la Paşte ca să nu păcătuiască...

Soniecika amesteca fără rost cu o linguriţă ceaiul fără zahăr şi se tot codea să-i spună ceva soţului, negăsind cuvintele potrivite.

Dus pe gânduri, Robert Viktorovici se pomeni năpădit de o senzaţie surdă de fericire al cărei ecou înăbuşit îi răsuna în inimă, între coastele bătrâne, şi încercă să-şi aducă aminte când a mai simţit aşa ceva... De unde venea sentimentul ăsta ciudat de lucru deja trăit... Parcă simţise ceva asemănător în copilărie, când, după ce se bălăcise pe săturate în apa tulbure a Niprului, ieşise anevoie la mal pe nisipul fierbinte care scârţâia sub picioare, se îngropase în el şi se încălzise în baia de nisip până când îl luase cu fiori între coaste... şi îi mai veni în gând încă o amintire de-o clipă din copilărie: când micul Ruvim, băiatul lui Avigdor, care peste ani avea să devină Robert Viktorovici, ieşise noaptea să facă pipi şi, dându-şi capul pe spate, văzuse cum stelele de pe cer se uită la el de sus cu nişte ochi vii şi curioşi, şi cum dintr-o dată se aude un zgomot surd repetat, iar cerul se acoperă cu o mantie în dungi, şi cum se făcea că el, copilul mic, luase în mâini toate frâiele universului, şi la capătul fiecăruia dintre ele suna ascuţit un clopoţel, şi cum în toată această uriaşă cutie de rezonanţă el era buricul pământului, şi lumea toată îi simţea bătăile inimii, îi simţea fiecare suspin, asculta cum îi curge sângele prin vine şi cum se împrăştie urina caldă... şi Ruvim îşi lăsă în jos cămaşa de noapte suflecată, ridică încet mâinile în sus ca şi cum ar fi dirijat orchestra cerului... Muzica îi pătrunse în tot corpul, un val cald îi trecu prin coaste...

Uitase, uitase muzica asta, doar amintirea ei nu se ştersese din memorie atâţia ani...

— Robert, las-o pe fata asta să stea la noi. Camera de pe colţ e liberă, spuse cu voce scăzută Soniecika şi încetă să mai mişte linguriţa în pahar.

Robert Viktorovici se uită surprins la nevastă-sa şi spuse ce spunea de obicei când venea vorba despre lucruri care nu-l priveau aproape deloc:

— Dacă tu crezi că e necesar, Sonia. Fă cum găseşti tu de cuviinţă.

Şi se duse în camera lui.

Iasia se instală în locuinţa Soniecikăi. Prezenţa ei tăcută şi simpatică îi făcea plăcere Soniei şi îi mângâia orgoliul – să oferi adăpost unui orfan era „miţva", era o faptă bună, iar pentru Sonia, care devenise o dată cu trecerea anilor din ce în ce mai sensibilă la originea ei evreiască, acest lucru însemna în acelaşi timp şi bucurie, şi un mod agreabil de a-şi îndeplini datoria.

Se trezi că-şi aminteşte de şabat, de ritualurile care statorniciseră rânduielile vieţii de zi cu zi a strămoşilor ei, de tot cortegiul de obiceiuri, de masa trainică cu picioare solide, acoperită cu o faţă de masă festivă apretată, cu lumânări, de pâinea de casă şi de misterul din ajunul şabatului care învăluia fiecare casă de evreu. Ruptă de viaţa aceea patriarhală, Sonia îşi plasase întreg entuziasmul său vag religios în agitaţia ce domnea în bucătărie şi în grijile legate de mâncare, de carne, de ceapă şi morcovi, de şervetele de masă albe, apretate, de aranjatul mesei, unde pune sosiera, unde pune suporturile pentru cuţite, cum aşază farfuriile, la dreapta, la stânga. Le aşeza pe toate aşa cum dictau canoanele noi, burgheze, altele decât cele vechi. Numai că Sonia nu-şi dăduse încă seama de asta.

În ultimii ani, ani de bunăstare aproximativă, pe nepusă masă, Sonia începuse să fie nemulţumită că familia ei e prea mică şi suferea în taină că nu-i fusese dat să nască mulţi copii aşa cum se statornicise obiceiul în neamul ei. Cumpărase şi iar cumpărase de toate, cumpărase sosiere din metal desperecheate şi farfurii englezeşti de faianţă la preţuri de poveste, ridicol de mici, în consignaţia de pe Nijniaia Maslovka, pregătindu-se parcă pentru odraslele multe care vor veni de la fiica ei, Tania.

Religia Soniei avea, ca şi Biblia, trei capitole. Numai că în loc de Tora, Nebiim şi Ketubim erau Primul, Al doilea, Al treilea.

Faptul că Iasia stătea cu ei la masă îi dădea Soniei iluzia că i s-a mărit familia şi, pe lângă asta, chiar că era o prezenţă decorativă; atât de natural şi de drăguţ se purta, încât lăsa

impresia că nu mănâncă mai nimic, deşi murea de poftă şi mânca până o apuca o oboseală caraghioasă, pentru că foamea din copilărie nu-i dădea pace. Lăsându-se pe speteaza scaunului gemea încetişor:

— Vai, mătuşă Sonia! A fost tare bun. Iar m-am umflat...

Iar Soniecika zâmbea blajin şi punea pe masă bolurile scunde cu compot.

*

Au trecut două luni. Aşa cum îi era firea, Iasia se purtă cu tact şi se oploşi ca o pisică, puse stăpânire pe odaia din colţ şi, mai mult decât atât, ajunse să fie tratată în familie aproape ca o rudă.

Dimineaţa devreme alerga la şcoală să spele coridoarele austere şi closetele îmbibate de urină, iar seara mergea împreună cu Tania la aceeaşi şcoală. Uneori nu mai ajungeau până acolo, chiulind de la lecţiile ţinute cum dădea Dumnezeu de nişte profesori adormiţi. Se aveau ca surorile, însă Tania, ceva mai tânără, fără să bage nimeni de seamă, îşi luă rolul de soră mai mare o dată cu venirea Iasiei în casa lor, iar iubirea ei pentru Iasia încetă să mai fie atât de entuziastă şi de intensă.

Adeseori fetele se duceau în camera luminoasă a Taniei. Tania se aşeza în poziţia lotus, cânta fals din flaut, iar Iasia, făcându-se ghem la picioarele ei, citea în şoaptă, un pic cam şâşâită, din piesele uitate ale lui Ostrovski. Se pregătea pentru şcoala de artă dramatică.

Pasiunea Iasiei pentru lectură o înduioşa pe Sonia. Şi, mai mult decât atât, i se părea că împreună cu Iasia Taniecika era părtaşă la marea cultură. În privinţa asta însă se cam înşela.

Chiar dacă fetele vorbeau despre câte ceva, Iasia se complăcea mai ales în rolul de participant politicos. Asculta poveştile despre aventurile amoroase ale Taniei fără prea mare interes şi fără să se implice. Entuziasmul prietenei ei îi era cu desăvârşire străin, iar Tania greşea când punea nepăsarea Iasiei pe seama încercărilor nenumărate prin care trecuse comparându-le cu experienţa ei insignifiantă. Nici prin cap nu-i trecea că Iasia fusese scutită încă de la doisprezece ani de dorinţa imperioasă de a lăsa ca trupul ei, total nepăsător, să fie pătruns de „sculele lor scârbavnice”.

*

Simpla prezenţă a Iasiei în casă îl storcea de vlagă pe Robert Viktorovici. Îşi amintea de ceea ce se întâmplase în odaia de pe colţ în prima zi din anul nou ca de o lucrare a diavolului, de parcă ar fi fost un vis al altcuiva pe care el îl spiona fără să fie văzut. Acum o accepta pe Iasia numai aşa, ca s-o examineze pe furiş, ca să-şi desfete hoţeşte ochii cu albul odihnitor al trupului ei şi să se topească la focul poftei tinereşti. Nu lăsa să-i scape nici cel mai mic gest faţă de Iasia, iar asta nu pentru că nu i-ar fi dat pace niscaiva mărunte motive de natură morală. Pofta era a lui, femeia însă nu, şi mai mult decât atât, nici n-ar fi putut să-i aparţină pentru că Sonia îşi dăduse toată silinţa s-o aşeze o dată pentru totdeauna pe Iasia pe acelaşi loc cu fiica lor.

Privea cu ceasurile pe fereastră albul zăpezii care îşi modifica discret culoarea din cauza luminii şi a umezelii, fixa cu privirea partea albă ca de metal topit a cănii de faianţă, rămăşiţele de hârtie albă rugoasă de pe masă, se uita la bucăţile de ghips în nuanţe de alb palid în care abia dacă se zăreau în relief corpurile literelor dintr-un alfabet străvechi.

La sfârşitul celei de-a doua luni se reapucă de pictură, după douăzeci de ani de exerciţii în lagăr în care făcuse atâtea copii pretenţioase după fleacuri anoste.

Acum toate tablourile, fără excepţie, reprezentau naturi moarte în alb, în ele se întrupau ideile despre esenţa albului la care Robert Viktorovici trudise din greu, despre forma şi structura albului cu care începe pictura şi care o aserveşte; stilul şi limbajul plastic, într-un cuvânt expresia plastică a albului, erau zaharniţele de porţelan, ştergarele albe cu ţesătura aidoma vafelor de napolitană, sticla cu lapte şi tot ceea ce unui privitor obişnuit îi dă impresia de alb, dar care pentru Robert Viktorovici însemnase un drum chinuitor în căutarea idealului şi a misterului.

Odată, când iarna deja se urnise din loc, iar splendoarea albă a zăpezii din parcul Petrovski pălise făcându-se în cele din urmă nevăzută, se întâmplă ca, într-o dimineaţă devreme, să iasă amândoi în acelaşi timp în pridvor: Robert Viktorovici cu două cadre de lemn şi cu un sul de hârtie groasă şi Iasia cu o

gentuţă roşie de pânză în care erau aruncate două manuale de şcoală.

— Ţineţi asta, vă rog. Şi-i puse în mâini sulul cu senzaţia tulbure că undeva i se mai întâmplase ceva asemănător care se consumase într-o clipă.

Iasia se grăbi să tragă spre ea sulul ca el să poată apuca mai bine cadrele de lemn.

— Poate c-ar fi bine să vă ajut să le duceţi, propuse fata cu ochii plecaţi.

El tăcu, ea îşi ridică ochii, şi pentru prima dată de când locuiau împreună sub acelaşi acoperiş Robert Viktorovici, cu pupilele mărite, cu o privire pătrunzătoare, îşi afundă privirea în ochii ei senini. Dădu din cap în semn că da, ea îşi plecă în chip aprobator capul acoperit cu o basma albă pufoasă şi porni cu paşi de vrăjitoare în spatele lui, călcând cu şoşonii mici de cauciuc pe urmele lăsate de el.

Cât dură drumul, de altfel scurt, Robert Viktorovici nu se întoarse deloc. Mergând aşa, unul după altul, ajunseră la intrarea unei clădiri cu mai multe etaje, unde pe coridoarele lungi, uşă lângă uşă, se făurea arta socialistă prin muncă salariată, harnică şi pricepută; din când în când, de-a lungul coridoarelor posomorâte erau purtate sculpturile masive care-l înfăţişau în diferite variante pe gigantul gândirii cu capul pleşuv...

Sprijinindu-se cu spinarea de monumentul de granit şi ţinând stângaci cu piciorul uşa de la atelier, o lăsă pe Iasia să treacă înainte. În clipa când uşa se închise cu zgomot în urma lor, simţi nişte palpitaţii înăbuşite, puternice, dar nu în piept ci undeva adânc, în stomac. Palpitaţiile urcau din stomac în sus ca soarele la orizont, un vuiet ca de mare îi cuprinse tot capul, tâmplele, chiar şi vârfurile degetelor. Potrivi suporturile de lemn şi luă sulul din mâinile Iasiei. Deodată îşi aminti când se întâmplase acel ceva asemănător.

Zâmbi şi atinse cu mâna puful jilav al basmalei, iar ea începu deja să-şi desfacă cu dexteritate nasturii mari de la paltonul cusut dintr-un pled vechi de ea şi de Soniecika multe seri de-a rândul. În anul acela aveau mare căutare nasturii mari. Şi fusta şi bluza aveau o mulţime de nasturi maro şi albi, iar ea, după ce îşi scoase paltonul, începu serioasă şi atentă să-i scoată unul câte unul prin butonierele tivite cu grijă.

Palpitaţiile puternice, care atinseseră cota de alarmă şi care pătrunseseră până şi în ungherele ascunse ale celor mai mici capilare, se potoliră dintr-o dată, şi, într-o tăcere care ar fi înmărmurit pe oricine, Iasia se aşează în fotoliul rupt şi îşi strânse picioruşele cu pulpele îndesate. Apoi îşi eliberă părul legat în vârful capului cu un elastic şi începu să aştepte clipa când el va ieşi din uluiala ce-l cuprinsese şi se va înfrupta din fleacul acela de care ei nici nu-i păsa...

Din ziua aceea Iasia dădea fuga la atelier zi de zi. Înfocată şi ciudat de tăcută mai era şi povestea lor de dragoste. De obicei, ea venea, se aşeza în fotoliul pe care pusese stăpânire o dată pentru totdeauna şi-şi desfăcea părul. El punea ceainicul pe plită, pregătea un ceai tare, arunca cinci bucăţele de zahăr într-o cană albă emailată – cu mintea tot la viaţa petrecută la căminul de copii, ea nu reuşise încă să se sature de dulce – şi aşeza în faţa ei o zaharniţă albă de porţelan, pentru că bea ceaiul nu numai cu zahărul pus înăuntru, ci şi cu bucăţele de zahăr pe care le sugea.

Cât timp ea îşi bea încet siropul, el o privea îndelung şi se adâncea în albul ei, care strălucea înaintea ochilor lui mai tare decât curcubeul pe fondul peretelui gol de un alb mat. Şi emailul lucios al cănii mari de bucătărie în mâna ei trandafirie dar totuşi albă, şi căpăţâna de zahăr sfărâmată în bucăţi mici de cristal, şi cerul alburiu care se zărea dincolo de fereastră – toată gama asta cromatică se potrivea de minune cu feţişoara ei ca un ou alb, o minunăţie de alb, cald şi viu, iar chipul ăsta dădea tonul general din care se năştea totul, creştea totul, jucându-se şi cântând despre misterul albului cadaveric şi al albului viu.

El o admira, iar ea simţea asta şi se fandosea în faţa lui, înduioşată şi cu un dram de mândrie femeiască, îşi gusta din plin puterea nelimitată, pentru că ştia una şi bună: că dacă îi va spune în felul ei, ca un copil obraznic, „Vrei un pic?”, el va da din cap şi o va duce pe divanul acoperit cu un covor vechi, ba nu, va fi altfel, îşi va holba sărmanul ochii la ea, prostănacul, caraghiosul, omul aparte, şi o va iubi nebuneşte...

„Nebuneşte”, repeta în sinea ei, şi un zâmbet trufaş abia îi mişca buzele, şi el îi simţea triumful prostesc, şi cu toate astea o privea şi iar o privea, până când ea îi spunea:

— Hai, gata...M-am dus...

Nu-i punea niciodată întrebări şi nici ea nu povestea nimic.

Nu-i vorbă că nici nu era nevoie. Atracţia nemărginită pe care o avea pentru ea, ca de altfel şi dorinţa ei permanentă de a fi alături de el nu aveau nevoie de confirmări verbale. În prezenţa lui ea simţea că şi-a realizat cariera pe care şi-o plănuise: să fie bogată, frumoasă şi liberă. Până şi liceul de artă dramatică devenise inutil.

Pe la mijlocul lui aprilie Robert Viktorovici a început să-i facă portretul. Mai întâi unul cu un ceainic şi cu flori albe, pe urmă altul. Aşa a apărut o galerie întreagă de portrete în alb, încât unul dispărea în umbra celuilalt, după care reapărea în faţă, şi toate chipurile astea păreau legate între ele ca într-o iluzie optică.

Robert Viktorovici picta repede. Nu se putea spune că picta după natură, cu toate că ea se afla acolo, lucru important de altfel pentru pictor. Era ca şi cum s-ar fi pătruns de ea şi acum nu mai avea nevoie decât s-o privească înăuntrul lui, în locul acela tainic. Lucra cât era ziua de lungă, îşi petrecea din ce în ce mai mult timp la atelier. Îi plăcuse şi înainte să vină aici dis-de-dimineaţă, dar acum rămânea deseori şi nopţile.

Şi taman acum, când Robert Viktorovici se rupsese aproape de tot de casă, când începuse să-şi aranjeze temeinic viaţa în atelier, când însuşi atelierul devenise locul de codoşlâc şi culcuşul moale pentru amanta lui tăcută, deasupra casei din parcul Petrovski se adunară nori negri.

Locuinţa lor urma să fie demolată. Discuţiilor interminabile, demersurilor insistente dar neconvingătoare, le puse capăt într-o bună zi o porcărie de hârtie cu o ştampilă ştearsă de ploaie, în care locatarii erau înştiinţaţi că li se va demola casa iar ei vor fi mutaţi. Hârtia nu le fusese adusă de cineva, aşa cum se întâmplă de obicei în asemenea cazuri, ci fusese trimisă prin poştă. După sosirea poştei de dimineaţă, pe la prânz, Sonia găsi în cutia poştală hârtia cu vestea de rău augur.

Ţinând-o strâns în mâini, alergă la atelier unde nu prea obişnuia să vină, respectând interdicţia neexprimată ca atare, dar subînţeleasă. Robert Viktorovici era singur, lucra. Sonia se aşeză în fotoliul care trosni sub ea. Bărbatul stătea tăcut în faţa ei. Sonia privi îndelung pânzele pictate cu femei palide, albe, şi înţelese imediat cine era adevărata regină a zăpezii. Şi Robert Viktorovici înţelese că ea pricepuse. Şi nu-şi spuseră nimic unul altuia.

Sonia tăcu o vreme, pe urmă puse pe masă hârtia cu vestea tristă şi ieşi din atelier. Se opri înmărmurită în prag. I se păru că de jur-împrejur ar trebui să fie zăpadă, or nici pomeneală de aşa ceva: pe stradă se mişca în valuri unduitoare o iarbă de mai, în toate nuanţele de verde, iar clinchetele lungi ale tramvaielor răspundeau la chemarea verdelui.

Mergea spre casă, spre căminul ei drag şi fericit, pe care nu se ştie de ce trebuiau să-l demoleze grindă cu grindă, şi lacrimile îi curgeau pe obrajii lungi, zbârciţi, şi şoptea în neştire cu buzele uscate de tot:

— De mult trebuia să se întâmple, de mult... am ştiut întotdeauna că nu poate să fie... că nu putea să fie...

Şi în cele zece minute cât merse spre casă îşi dădu seama că cei şaptesprezece ani de fericire conjugală s-au dus, că nimic nu-i mai aparţine, nici Robert Viktorovici – dar când şi cui i-a aparţinut el cu-adevărat? –, nici Tania care-i altfel, nu seamănă deloc cu ea, are poate ceva din partea tatălui, sau din partea bunicului, dar nu e timidă ca ea, nici casa ale cărei gemete şi oftaturi le asculta noaptea aşa cum îşi simt bătrânii, cu trecerea anilor, trupul ca pe ceva străin.... „Cât de drept e ca alături de el să stea frumuseţea asta tânără, drăgăstoasă şi delicată, ieşită din comun, excepţională ca şi el, şi cât de înţelept le-a aranjat viaţa pe toate dându-i la bătrâneţe o asemenea minune de fată, care l-a făcut să se întoarcă la lucrul cel mai important pentru el, la arta lui...” se gândea Sonia.

Pustiită cu totul, plutind parcă, cu un ţiuit limpede în urechi, intră la ea în odaie, se apropie de bibliotecă, scoase la întâmplare o carte din raft şi se aşeză deschizând-o la mijloc. Era *Domnişoara-ţărăncuţă*[3]*.* Liza se arătă la masă, boită cu fard alb până peste urechi, cu părul vopsit mai ceva ca miss Jackson. Aleksei Berestov se prefăcu că visează la ceva, că e cu gândul aiurea – şi după ce citi paginile astea Sonia se lumină, o cuprinse o fericire tihnită, fericirea pe care i-o dădea cuvântul desăvârşit şi nobleţea întruchipată în el...

*

Urmară multe zile de pregătiri speciale în vederea mutării.

3 Povestire a lui A.S. Puşkin (1830), în care eroina, Liza, se deghizează ca să nu fie recunoscută de peţitorul ei. (*N.t.*)

Soniecika umplea cutiile mari de ţigări cu oale, cratiţe, bulendre de tot felul, înnoda frânghiile, simţea o bucurie ciudată, de parc-ar fi sărbătorit ceva: simţea că îşi îngroapă viaţa de până atunci şi că în fiecare din lăzile ambalate sunt strânse clipele ei de fericire, zilele, nopţile şi anii, şi mângâia sicriele de carton.

Tania, dezordonată din fire, umbla prin casă ca o străină. Se împiedica de mobilele mutate din locul lor obişnuit, care păreau că se mişcă singure. Uşile de la dulapuri se deschideau pe neaşteptate, scaunele deveneau piedici.

Tania nu i-a dat maică-sii niciun fel de ajutor. Preocupată numai de ce avea pe suflet, fu cuprinsă de o puternică aversiune faţă de tot ce se petrecea în casă.

Şi s-a mai întâmplat ceva, ceva care a descurajat-o profund: închisă din fire, cu un limbaj încă necopt, ea îi spunea Iasiei într-un fel încâlcit tot ce avea în sufletul ei răvăşit, şi i se părea că Iasia, cu tăcerea ei înţeleaptă, era într-un fel unicul interlocutor care acceptase să-i asculte poveştile sentimentale, de-a dreptul banale, cu o neutralitate binevoitoare ce-i prinsese atât de bine Taniei încât, în discuţiile cu ea, care erau mai degrabă monologuri, învăţase să-şi formuleze ideile, să prindă din zbor gândurile şi să le redea în imagini; toate astea îi produceau o imensă plăcere.

Cât despre ceilalţi doi prieteni ai ei, Alioşa, care nu avea pic de astâmpăr şi care întorcea lumea pe dos, şi Volodia, cu talentul lui debordant, cu memoria lui hulpavă în care îndesa şi cu care devora informaţiile despre toate câte se petrec pe lumea asta, ei bine, amândoi aproape o forţau, o seduceau ademenind-o să intre în lumea lor. Numai Iasia îi dădea posibilitatea să gândească liber, să gândească cu voce tare, să aleagă pe dibuite toate acele lucruri mărunte din care omul nesilit de nimeni îşi construieşte de la bun început un tipar după care-şi va călăuzi ulterior întreaga viaţă. Aşa s-a născut afinitatea şi recunoştinţa, destul de vagă încă, a Taniei pentru Iasia.

Într-unul din rarele momente de trezire din egoism, Tania observă că Iasia are o viaţă a ei, de sine stătătoare. Toate încercările ei de a pătrunde în zona interzisă a preocupărilor de zi cu zi ale Iasiei, altele decât cele legate de şcoală şi de casă, se loveau de o tăcere dulce, evazivă, de cuvinte în doi peri. Prima explicaţie care-i veni Taniei în minte, anume că la mijloc

era vorba de o poveste de dragoste secretă, scoase la lumină o întrebare chinuitoare: cine este el?

Întrebarea îşi găsi răspunsul în modul cel mai neaşteptat cu putinţă. Tania aproape că s-a ciocnit nas în nas cu tatăl ei şi cu Iasia lângă metrou şi a devenit martorul nevăzut al unei scene greu de suportat: mergeau, mâncau îngheţată şi râdeau. Îngheţata se topea şi le curgea în picături groase, iar Robert Viktorovici îi ştergea Iasiei de pe obraz o pată albă, lipicioasă cu o mişcare a degetelor care o făcu pe Tania, mare specialistă în gesturi de atingere, să tremure de gelozie – un sentiment nou, necunoscut ei până atunci.

N-o îngrijora faptul că erau lezate interesele de femeie ale mamei, nu-şi făcea niciun fel de probleme de ordin moral. O indigna un singur lucru – anume, tăinuirea ticăloasă a poveştii, de altfel total neinteresante din toate punctele de vedere...

Tania i-a făcut Iasiei o scenă. Iasia, care de mult se pregătise sufleteşte în cazul că totul va fi dat în vileag într-un fel sau altul, şi-a strâns lucrurile imediat şi s-a furişat din pridvorul sculptat afară, lăsând-o pe Tania îndurerată şi perplexă. Crezuse că relaţiile ei cu Iasia sunt mai importante decât nişte poveşti de dragoste, oricare ar fi fost ele...

În tot acest timp, Robert Viktorovici examinase cu atenţie un stelaj construit de el mai demult şi în primul moment n-a observat absenţa Iasiei.

Sosi în sfârşit şi ziua când lucrurile din casă fură mutate. Mobila veche, atât de confortabilă şi de potrivită cu dimensiunea camerelor, pe care şi-o doriseră cu ardoare depunând mult zel ca s-o cumpere la piaţa Preobrajenski, părea acum în lumina strălucitoare a zilei de vară de-a dreptul sărăcăcioasă. Încărcară toate lucrurile într-un camion şi le transportară în cartierul Lihoborî, teribil de deprimant, într-o locuinţă cu trei camere în care totul, dar absolut totul, era mizer: pereţii erau ca vai de ei, bucătăria minusculă era strâmtă pentru coatele Soniei, iar baia – o chichineaţă.

Robert Viktorovici a aşezat mobila cu ajutorul lui Gavrilin. Fiecare piesă parcă se împotrivea, nu voia în ruptul capului să fie aşezată la locul ei, parcă totul crescuse şi nu intra la colţuri, ungherele rămâneau goale, mai peste tot lipseau câţiva centimetri ca să fie bine. Robert Viktorovici a trebuit să smulgă plinta ca să poată împinge dulapul de haine, nu prea mare şi cu

o singură uşă, la locul lui, pe peretele dintre cele două ferestre. Iar Tania aproape că a plâns, aşezată pe capacul bombat al cufărului ferecat ce risca să nu încapă deloc în noua locuinţă.

Sonia ceru ca în ultima cameră de după camera de trecere să fie aşezat divanul Taniei şi patul Iasiei, şi spuse:

— Aici vor sta fecioarele.

Iasia, pe care Soniecika o chemase s-o ajute la mutat, ciuli urechiuşele. Nu putea nicicum să priceapă ce naiba se întâmplă. Dar nici nu era atât de important pentru ea. Nu la casa asta ţinea ea atât, ci la una care arăta cu totul altfel. Şi mai credea că altceva, foarte important pentru ea, se afla prins zdravăn în mâinile ei.

Soniecika scoase de undeva o geantă mare, maro, trase din ea afară faţa de masă fermecată, şervetele de masă, chifteluţele reci şi turnă din termos borşul rece de peşte.

Ca şi cum nu s-ar fi întâmplat nimic, ea îi puse Iasiei în farfurie bucăţile mari. Iasia zâmbi cu recunoştinţă. Soniecika i se părea de-a dreptul surprinzătoare. „Sau o fi pur şi simplu o şmecheră?” se căznea să priceapă Iasia. Simţea însă că nu poate fi vorba de aşa ceva.

Şi uite că deodată, pe la mijlocul mesei, Tania îşi ridică brusc coatele, începu să plângă cu sughiţuri, scuturându-şi părul şi pieptul, pe urmă izbucni în hohote isterice de plâns, şi când criza se potoli pe neaşteptate, udă de lacrimi şi de apa cu care fusese stropită, anunţă că pleacă imediat la Piter.

Iasia o duse în odaia nouă, a fecioarelor, căreia nu-i va fi dat niciodată să adăpostească o fată mare. Se suiră în patul Iasiei. Iasia îşi scoase elasticul din coada groasă legată în creştetul capului şi se împăcară cu totul mângâindu-şi una alteia părul.

Tania nu reveni totuşi asupra hotărârii şi în aceeaşi seară plecă la bardul ei îmbibat cu fum de iarbă dulce.

Robert Viktorovici împreună cu Gavrilin şi cu Iasia plecară pe Maslovka, iar Soniecika, după ce-i conduse pe cei ai casei, rămase de una singură în prima noapte petrecută în cartierul Lihoborî. Se gândi cu tristeţe la viaţa ei gata să se destrame, la singurătatea care o năpădise ca din senin, pe urmă se culcă pe divanul nedesfăcut din camera de trecere, scoase la întâmplare pe Schiller dintr-un pachet legat de jur-împrejur şi citi până la dimineaţă – şi cine ar fi fost în stare să nu adoarmă după o

asemenea lectură! –, citi *Wallenstein,* lăsându-se anesteziată de literatură aşa cum se lăsase toată tinereţea.

Contrar ideilor care-i trecuseră Soniecikăi prin minte, Robert Viktorovici nu se gândea deloc s-o părăsească. Sâmbăta venea la Lihoborî singur, iar o dată sau de două ori pe săptămână venea împreună cu Iasia, care arăta spăsită; şi în vreme ce ea îşi făcea de lucru foşnind din rochia de mătase în camera fetelor ca să sorteze cârpele şi hârtiile ei şi ale Taniei, Robert Viktorovici schimba pervazele de la ferestre cu unele mai late, întărea rafturile, tăia cu ferăstrăul stelajul şi făcea din el două, atârna portretele Taniei.

Cinau în camera din mijloc pe care Sonia pusese definitiv stăpânire. Aduceau niţel vorba despre Tania, care împlinise deja o lună de când era la Piter şi tot amâna întoarcerea în sinistrul cartier Lihoborî.

Se duceau fiecare în altă cameră să se culce, destul de devreme. Iasia în camera fecioarelor, Robert Viktorovici în camera separată destinată lui, care se afla la intrare, iar Soniecika se trântea greoaie pe divan şi adormea bucuroasă că Robert era aici, la dreapta, după peretele subţire, iar frumoasa şi delicata Iasenka la stânga. Ce păcat că nu era şi Taniecika...

A doua zi dimineaţa, Soniecika punea în borcănaşe salata rămasă de seara, şi chifteluţele, şi terciul de hrişcă, le lega la gură, le punea într-o sacoşă maro şi i-o dădea Iasiei.

— Mulţumesc, mătuşă Sonia, spunea ea cu recunoştinţă lăsând ochii în jos.

La ziua de naştere a lui Aleksandr Ivanovici, Robert Viktorovici îi spuse Soniei să treacă pe la atelier, ca să meargă împreună. Era prima lor ieşire în familie. Aleksandr Ivanovici, bărbat cast şi pustnic încă din burta mamei, care nu se remarcase prin niciun fel de intrigi amoroase, şi din această cauză era bănuit de binevoitori că ar avea păcate mult mai ciudate, era singurul din grup care trata trioul acesta ca pe ceva firesc.

Ceilalţi musafiri, şi cu deosebire doamnele pictoriţe, comentau cu voluptate prin colţuri triunghiul care se formase, ieşindu-şi chiar din fire ca aluatul din copaie. Roşcovana Magdalina, uşor isterică, suferea atât de tare pentru Soniecika încât o apucă migrena. Şi chiar că de pomană: Sonia era fericită că Robert o luase cu el, că se putea mândri, cum socotea ea, că-

i rămăsese fidel nevestei bătrâne şi urâte, şi era entuziasmată de frumuseţea Iasiei.

La rugămintea lui Aleksandr Ivanovici, Soniecika se ocupă niţel de masă, servi pe rând musafirii cu mâncarea cumpărată din comerţ şi, neuitând veşnicele dureri de burtă ale Iasiei, îi şopti la ureche:

— Fetiţa mea, ia vezi, mi se pare că porumbeii ăştia nu prea arată bine... Fereşte-te...

Câteva doamne erau gata-gata să-i reproşeze că e ipocrită – atât de bine se prefăcea că se simte în combinaţia asta, pare-se, dezavantajoasă; altele ar fi vrut s-o compătimească pe Sonia şi să-l mustre pe Robert Viktorovici. Le-a fost însă cu neputinţă s-o facă pentru că erau nedespărţiţi, se purtau ca şi cum ar fi fost o familie, aşa şi stăteau la masă, alcătuiau un triunghi domestic: Robert Viktorovici la mijloc, la dreapta se înălţa Soniecika cu o jumătate de cap deasupra lui, la stânga strălucea albă Iasenka, cu un diamant mic, delicat pe deget.

Nimeni nu şi l-ar fi putut închipui pe Robert Viktorovici cumpărându-i fetişcanei lui un briliant dintr-un magazin de bijuterii. De dragul adevărului trebuie să recunoaştem însă că Iasenka era tocmai genul de fiinţă mică, lipsită de apărare, care, ce mai, voia musai să poarte pe degeţel o pietricică, şi pe umerii mici, sensibili la frig, un mantou...

Nici vorbă ca Robert Viktorovici să dea prilejul unor persoane străine, adică prietenilor lui, să aleagă între consoarte, să compătimească, să condamne, să se indigneze...

Şi petrecerea de seară îşi urmă cursul. Gavrilin, cam cu chef, făcu pe lebăda care moare, apoi pe Lenin şi, la bis, pe faimosul căţel care se caută de purici. Pe urmă fu prezentată o scenetă-şaradă cu o fantomă, care nu cutreiera, ci chiar se târa prin Europa, o vacă cu şase picioare, interpretată de trei doamne grase acoperite cu o perdea din pânză de in.

Taman acum, în momentul acesta al petrecerii îşi aduseră aminte de Tania, care avea talentul să născocească scenete pline de haz, şi câteva doamne dintre cele mai isteţe se uitară cu înţeles una la alta: sărmana fetiţă!

La vremea aceea sărmana fetiţă locuia într-un bârlog plăcut pe ostrovul Vasilievski, la prietenul ei Alioşa. La Piter erau nopţile albe, iar Tania era din fire o fiinţă curajoasă şi ciudată, gata în orice clipă să ia în joacă lucrurile serioase. Pentru nimic

în lume n-ar fi vrut să se despartă, când erau singuri stăteau cu ochii-n patru, iar Alioşa remarcă uimit că prezenţa ei nu numai că nu-i încurcă viaţa, altfel plină de neprevăzut, ba dimpotrivă, poftim, îl face să cunoască şi alte modalităţi de a rupe legăturile cu „sperietoarea”, aşa cum numea el cu dispreţ traiul ăsta acceptat de toţi.

La câteva zile după petrecerea de la Aleksandr Ivanovici, Sonia plecă la Leningrad ca să-i facă o vizită fetei, o aşteptă o jumătate de zi afară în curticică, pe urmă stătu încă patruzeci de minute cu Tania şi cu Alioşa la masa pe care erau îngrămădite un munte de cărţi, discuri, resturi de mâncare şi sticle goale, bău ceai şi plecă cu trenul de seară înapoi acasă, rugând-o pe Tania s-o sune mai des pe mătuşa ei şi lăsându-i bani.

În tren Sonia n-a putut să adoarmă, se tot gândea ce viaţă minunată duc fiica şi bărbatul ei, ce viaţă tânără înfloreşte în jur, ce păcat că pentru ea totul s-a dus, şi ce fericită e că toate astea au fost... A dat din cap ca bătrânii, lăsându-se în voia mersului puţin zdruncinat al trenului, anticipând parcă ticul ce urma să-i apară peste douăzeci de ani...

*

Şi veni din nou iarna. Fetele ar fi trebuit să termine şcoala, dar amândouă o abandonară. Toată iarna Tania călători pe ruta cu care începuse deja să se obişnuiască. Se certa regulat cu Alioşa, se întorcea acasă, numai că Lihoborî o întrista atât de tare încât i se făcea dor şi dădea din nou fuga în Piterul ei iubit.

În iarna aceea Robert Viktorovici s-a ocupat de pictură. Slăbise serios, dar aşa cum era de slab, chipul îi devenise mai luminos şi chiar el însuşi se purta cumva mai blând cu toţi. Micuţa lui concubină exista lângă el fără să facă prea mult zgomot, ba fâşâia hârtiuţele de la bomboane, ba îi foşnea rochia de mătase ieftină – îşi cosea mereu rochii multicolore, toate la fel croite, cu un ac mic care-i lucea din când în când în mână –, ba răsfoia reviste poloneze.

Pe atunci toţi făcuseră o pasiune pentru Polonia. Din partea aceea, dinspre vest, venea un aer de libertate care devenea ceva mai greu de respirat când nimerea deasupra Europei de Est.

Tot atunci Iasia încetă să-şi mai ascundă originea poloneză

şi se trezi că ţine minte perfect limba vorbită în copilărie cu mama ei. Pe lângă limbile acceptate în Europa de toţi, Robert Viktorovici ştia şi poloneza, şi tocmai vorba asta mângâietoare, încântător de şâşâită, le dezlegă amândurora limbile, şi întocmai cum procedase cândva cu Sonia, el îi spunea acum Iasiei mici istorii hazlii, îi povestea întâmplări groaznice, de necrezut, toate chiar din viaţa lui, deşi, dintr-o anumită pudoare verbală, era vorba acum de altă viaţă, pusă între paranteze, faţă de aceea pe care Soniecika o cunoştea din poveştile lui.

Iasia râdea, plângea, ţipa: „Jesus Maria!”, şi era atât de cuprinsă de admiraţie şi încântare încât încercase chiar câteva senzaţii noi, care nici măcar nu-i trecuseră prin minte până atunci, cu toate că avea o experienţă precoce şi îndelungată în relaţia cu bărbaţii.

Iar el se tot uita la gâtul ei veşnic tânăr, la faţa ei cu pielea nou-nouţă, la pufuşorul alb de sub sprâncenele subţiri, şi medita la materia tânără atât de preţioasă, la forma aceea desăvârşită despre care unicul geniu rus spunea „nu-i un merit să fii deşteaptă”.

Captivitatea asta sentimentală a fost rodnică pentru Robert Viktorovici. Fu nevoit să-şi construiască o supantă în atelier pentru că nu mai avea unde să-şi pună cadrele de lemn. Apucase să-şi încheie seria tablourilor în alb. Avea însă impresia că nu descoperise nimic. Săpase la temelie, reuşise un pic să urnească pământul din loc, şi asta nu era puţin lucru, numai că misterul însuşi, care îi dăduse speranţe că acuşi-acuşi va fi dezlegat, îi alunecase printre degete lăsând în urma lui durerea plăcută că se află undeva, pe-aproape de el. În schimb, o lăsase pe purtătoarea îndreptăţită a acestei splendori distrugătoare să triumfe, să învingă istovirea lui, şi vârsta lui, şi toată nimicnicia trupului. Nu iubirea fizică în exces era împovărătoare pentru Robert Viktorovici.

La sfârşitul lui aprilie, pe la mijlocul unei nopţi umede, cu moină, el strânse cu putere umerii Iasiei şi îşi ascunse cu greutate capul tremurând în perna tare.

Trecu o vreme până ce Iasia să înţeleagă că el moare. Se porni pe urlat şi se năpusti pe coridor unde dădeau uşile a încă şapte ateliere. Pictorii nu locuiau acolo, puţini erau cei care rămâneau peste noapte. Tot încercând, smulse clanţele de la două uşi vecine şi se năpusti pe scări de la etajul patru la

telefonul care se afla în cabina portarului.

Bătrâna portăreasă, cu o coadă subţire despletită, scoase câteva sunete slabe văzând-o pe Iasia goală, însă Iasia o dădu la o parte:

— Salvarea, repede.. .salvarea...

Şi făcu numărul cu mâinile tremurânde.

Când sosiră doctorii, Robert Viktorovici nu mai respira. Stătea culcat pe burtă cu faţa vânătă vârâtă în pernă. Aşa că Iasia nici nu putu să-l întoarcă.

Împrejurările morţii erau clare.

— Hemoragie cerebrală, mormăi doctorul gras, neplăcut la vedere, care mirosea a alcool şi a mâncare proastă. Şi scrise numărul de la morgă.

Infirmierii coborâră bocănind pe scări cărând targa improprie pentru spaţiul acela.

— Moş, moş, da' îşi dădu duhul pe muiere. Tinerică, spuse unul.

— Şi ce dacă? Mai bine decât să putrezească în spital, spuse celălalt.

*

Apartamentul din Lihoborî nu avea telefon. Iasia ajunse la Sonia când aceasta se pregătea să-şi bea cafeaua de dimineaţă. Sonia scutură uşor capul, o apucă cu ambele mâini pe Iasia, o strânse la piept şi plânseră amândouă mult timp în vestibul.

Apoi plecară la atelier. Corpul fusese deja transportat la morgă. Dereticară repede după cele două echipe, de medici şi brancardieri, care lăsaseră în urma lor o dezordine îngrozitoare, de nedescris.

Sonia scoase de pe divan cearşaful ruşinos pentru un ochi străin şi-l ascunse în sacoşă. Pe urmă plecară s-o sune pe Tania la Leningrad, dar vecinii Taniei le spuseră că ea şi Alioşa sunt plecaţi nu se ştie unde. Iasia se ţinea agăţată tot timpul de mâna Soniei ca un copil. Era copilul rămas orfan, iar Sonia era mama.

Portăreasa, pătrunsă de cele întâmplate, reuşise între timp să povestească tuturor celor dornici s-o asculte despre moartea scandaloasă a bătrânului Robert. Vecinii pictori trecură la prânz pe la atelier. Aduse fiecare ce crezu că e mai nimerit în

asemenea împrejurări: flori, vodcă, bani...

Se conturase în treacăt o părere generală: pe Robert îl regretau, pe Iasia o urau şi o dispreţuiau, cu Sonia însă era oarecum mai complicat, de la ea aşteptau ceva, o priveau cu un interes plin de compasiune.

Noaptea târziu, când în atelier mai rămăseseră doar prietenii apropiaţi, după ce plânse încet, fără lacrimi, Sonia spuse deodată pe un ton ferm:

— Să faceţi rost de o sală mai mare. Vreau ca acolo unde o să fie aşezat sicriul să fie atârnate tablourile astea. Şi arătă în sus, spre supantă, unde erau pânzele întinse pe cadre.

Prietenul din Barbizon schimbă o privire cu Gavrilin. Dădură din cap.

Zis şi făcut.

Fondul Plastic puse la dispoziţie o sală. În ajunul ceremoniei atârnară tablourile. Erau cu toate cincizeci şi două. Sonia dirija cum să fie aşezate, şi e puţin probabil ca altcineva să fi fost în stare s-o facă mai bine. Pe o fereastră pătrunse deodată soarele, se făcu brusc o lumină puternică de te dureau ochii, care o încurca pe Sonia la treabă. Picturile luceau ca oglinda, aveau pete de lumină, şi Sonia ceru să fie coborâte storurile strânse, montate pe cheltuiala statului. Reuşi în sfârşit să atârne tablourile. Storurile fură ridicate, în timpul ăsta lumina soarelui se potolise şi părea că toate lucrurile se află la locul lor. Nici chiar Robert Viktorovici însuşi n-ar fi procedat mai bine.

În ziua următoare, pe la douăsprezece, începu să se adune lumea. Era de neînchipuit câtă lume se strânsese la înmormântare. Veniră bătrânii, venerabilii, care făcuseră bătături ca să dea gata la ordin portretele festive ale cui trebuia şi ca să primească medalii, veniră şi pictorii între două vârste, moderaţi, sobri, care făceau parte din noul val, veniră şi aceia pe care membrii onorabili ai Uniunii nu-i lăsau să le calce pragul, adică huliganii, pleava, slinoşii, adică, ce mai, avangarda în zdrenţe.

Expoziţia post-mortem nu-şi propusese să provoace dezbateri. Nici Robert Viktorovici nu simţise vreodată nevoia ca lucrările lui să fie discutate.

În mijlocul sălii era aşezat sicriul. Chipul mortului era vânăt, de parcă ar fi fost din metal topit, şi numai mâinile aşezate pe piept aveau strălucirea albului de un anume fel, a albului de

gheaţă pe care Robert Viktorovici îl numea albul neviu.

Iasia, într-o rochie de mătase neagră, stătea lipită de Soniecika, mare şi diformă, şi privea pe sub mâinile ei aşa cum se uită puiul de pinguin de sub aripa mamei. Tania nu venise, nu avuseseră cum s-o găsească în vesela Asie Centrală, unde ea şi Alioşa porniseră în căutarea câmpurilor cu iarbă verde.

Toate bârfele, tot tam-tam-ul în jurul acestei morţi ruşinoase, fuseseră lăsate la vestiar. Aici, în sală, amuţiră până şi cei mai lacomi să mestece potroacele altora. Se apropiau de Sonia, pronunţau câteva cuvinte de condoleanţe. Sonia o împingea puţin pe Iasia în spatele ei şi răspundea mecanic:

— Da, aşa o durere... Aşa o durere s-a abătut asupra noastră...

Iar Timler, care venise la despărţirea de bătrânul lui prieten însoţit de amanta lui, spuse cu un glas subţire, melancolic:

— Ce frumos... Lea şi Rahila... N-am ştiut că Lea e-atât de frumoasă...

*

Dumnezeu îi dădu Soniecikăi o viaţă lungă în locuinţa din Lihoborî, o viaţă lungă şi solitară.

Încetul cu încetul, Tania devenise petersburgheză. Se căsători cu Alioşa şi primi în dar de la el oraşul neprietenos, rece, magic, cu care se acomodează numai firile independente şi trufaşe. Talentele ei au ieşit la iveală mai târziu. După ce împlinise deja douăzeci de ani a reieşit în sfârşit că era extraordinar de înzestrată şi la muzică, şi la desen, şi la multe alte lucruri ce-ar fi căzut sub privirea ei distrată. Tot în joacă a învăţat franţuzeşte, pe urmă italieneşte şi nemţeşte – numai faţă de engleză avea o aversiune curioasă – şi s-a tot agitat, a tot umblat încoace şi încolo până când, la mijlocul anilor şaptezeci, după ce se despărţise de Alioşa şi de încă doi soţi episodici, cu un băieţel de şase luni în braţe şi o geantă pe umăr, a emigrat în Israel. La scurt timp a primit o funcţie foarte bună la ONU, la care a contribuit în mare măsură şi reputaţia mondială a tatălui său.

Iasia a locuit vreme de câţiva ani la Soniecika, în apartamentul din Lihoborî. Soniecika a îngrijit-o cu dragoste, fiind recunoscătoare şi mulţumindu-i providenţei că i-a trimis

bărbatului ei drag, Robert, un asemenea giuvaer de fată, o asemenea mângâiere la bătrâneţe.

Iasia a revenit la ideea înscrierii la liceul de artă dramatică, numai că dorinţa i se cam moleşise. Se ocupa cu lucrul de mână împreună cu Soniecika, le făcea plăcere la amândouă ba să împletească un pulover pe gât cu model de covor pentru Taniecika, ba să coasă la comandă pentru clienţi, dar în primul şi-n primul rând să bea multă cafea neagră, foarte tare, cu plăcinţele cu miere făcute de Soniecika.

Încetul cu încetul, Iasia începu să slăbească, să tânjească, şi atunci Soniecika, fără ştirea ei, trimise scrisori în Polonia şi găsi acolo două mătuşi şi o bunică deloc aristocrată, cu o origine de-a dreptul umilă. Echipată de Sonia, Iasia plecă în Polonia, unde în curând totul se încheie după canoane, ca-ntr-un basm: se mărită cu un francez frumos, tânăr şi bogat. Locuieşte acum la Paris, nu departe de grădina Luxembourg, la doi paşi de casa în care Robert Viktorovici îşi avusese cândva atelierul, despre care ea, bineînţeles, nu ştie nimic.

După ce a fost evacuată, casa din parcul Petrovski a stat încă mulţi ani nelocuită, inutilă, cu ferestrele sparte, cu urme de la focurile aprinse în joacă de copii. Înnoptau acolo câinii vagabonzi şi oamenii fără adăpost. Acolo a fost găsit odată şi un om ucis.

Pe urmă s-a prăbuşit acoperişul, iar graba cu care au fost atunci evacuaţi locatarii şi împrăştiaţi prin suburbiile lipsite de viaţă a rămas un mister.

Cele cincizeci şi două de tablouri în alb ale lui Robert Viktorovici au plecat prin lume. Fiecare nouă apariţie a unui tablou la licitaţiile publice de artă contemporană le provoacă stări de preinfarct colecţionarilor. Lucrările de dinainte de război, cele din perioada pariziană, au ajuns să coste sume fabuloase. Din ele s-au păstrat foarte puţine, au rămas cu totul vreo unsprezece.

Bătrâna Sonia Ivanovna, grasă şi mustăcioasă, locuieşte şi acum în Lihoborî, la etajul trei al unui bloc cu cinci niveluri, de pe vremea lui Hruşciov. Nu vrea să emigreze nici în patria ei istorică, unde fiica ei a obţinut cetăţenia, nici în Elveţia unde lucrează aceasta în prezent, nici chiar la Paris, oraşul atât de drag lui Robert Viktorovici, unde o cheamă mereu Iasia, cea de-a doua fiică.

Sănătatea i se şubrezeşte. Pesemne că face un Parkinson. Cartea îi tremură în mâini.

Primăvara se duce la cimitirul Vostriakovskoe şi aşază pe mormântul bărbatului ei flori albe care nu prind rădăcini niciodată.

Serile, îşi pune ochelarii uşori din Elveţia pe nasul ei ca o pară şi pleacă cu gândul în adâncuri desfătătoare, pe alei umbroase, spre torentele de primăvară.